

FREE DISTRIBUTION ONLY. NOT FOR SALE

Antique Pattern Library

For more information, please see our website at: <http://www.antiquepatternlibrary.org>

This is a scan of an antique book that is, to the best of our knowledge, in the public domain. The scan itself has been edited for readability, and is licensed under the **Creative Commons** Attribution-NonCommercial-ShareAlike License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/> or send a letter to Creative Commons, 559 Nathan Abbott Way, Stanford, California 94305, USA.

You may share copies or printouts of this scan freely. You may not sell copies or printouts.

Antique Pattern Library is a project of New Media Arts, Inc. <http://www.newmediaarts.org>, a nonprofit organization tax exempt under IRC 501(c)(3). Donations may be tax deductible, depending on your tax status and tax jurisdiction.

Donated by

Sytske Wijnsma 2012, edited by Judith Adele

Hrvatski narodni ornament

Adela Pleše

HRVATSKI NARODNI ORNAMENT

UZORCI VEZOVA I TKIVA SJEVERNE HRVATSKE

PRIRUČNIK ZA UKRASNO CRTANJE I ŽENSKI RUČNI RAD

SASTAVILA

ADELA PLEŠE

UPRAVITELJICA DRŽ. ŽENSKE STRUČNE ŠKOLE U ZAGREBU U M.

ZAGREB

IZDANJE NAKLADNOG ZAVODA HRVATSKE U ZAGREBU

Najtoplije se zahvaljujem prof. gosp. Vladimiru Tkalčiću, upravitelju Hrvatskog državnog muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu, koji mi je svojim bogatim iskustvom i znanjem najpripravnije pomagao kod sastava ovoga priručnika.

Ujedno se zahvaljujem gospodi Terezi Paulić, stručnjaku za tekstilni rad Hrvatskog državnog etnografskog muzeja u Zagrebu, na iskazanim uslugama.

A. P.

Kao nastavnica dekorativnog crtanja na ženskim stručnim školama imala sam uslijed pomanjkanja bilo kakvog stručnog priručnika velikih teškoća u obučavanju toga predmeta. Taj je manjak u našoj stručnoj literaturi kako u crtanju tako i u ženskom ručnom radu upravo vapijao za priručnikom, koji bi poslužio kao vodič u odgajanju naših stručnih nastavnika ženskog ručnog rada i dekorativnog crtanja.

U tečajevima za učiteljice crtanja na stručnim školama, koje sam posjećivala u inozemstvu naročito u Čehoslovačkoj, razvijali smo suvremeni ornament popunjavanjem temeljnih crta. Taj način rada uvela sam i ja u školi. No naskoro sam uvidjela, da i takav postupak imade izvjesnih nedostataka. Moda se mijenja: što je danas lijepo za kratko se vrijeme preživi, postaje dosadno, staro, to više, što mi nemamo prilike, da čestim posjećivanjem takvih tečajeva naše znanje osvježimo i proširimo. To me je ponukalo, da pokušam s učenicama popunjavati temeljne crte onako, kako to radi naš narod u svome ornamentu, jer narodna se umjetnost nikada ne će i ne može preživjeti. Svoja sam iskustva sabrala u ovom priručniku sa željom, da se njima i drugi okoriste.

Napominjem, da kod crtanja ornamenta moramo biti vrlo oprezni. Kao što je za poučavanje glazbe potreban sluh, tako može i ornamentiku uspješno predavati samo onaj, tko je sposoban da vidi i osjeti izmjenu i redoslijed apstraktnih oblika kao ritam ili kao nešto živo, nešto, što raste. Komu ta sposobnost nije dana, taj ne može razumjeti ornament, kao što i neglazben čovjek ne može razumjeti glazbu. U pjesništvu i glazbi nazivamo ritmom pravilno izmjenjivanje naglašenih i nenaglašenih slogova, odnosno glasova (tonova). I u prirodi proživljavamo ritmički tok raznih pokreta: kod hodanja, disanja, kucanja bila opetuje se isti pokreti, kod izmjene dana i noći, plime i oseke izjednačuju se raznovrsni pokreti. Prastaro načelo stvaranja ornamenta počiva na temelju, koji tvore suprotnosti, povezane u sklad. Te su suprotnosti: svijetlo i sjena, upravljanje prema gore i dolje, lijevo i desno, rast i opadanje i t. d. Suprotna počela povezana u beskonačnom nizu prouzrokuju jedinstvo izražaja, koje mi doživljavamo kao ritam.

Naš narod živi u prirodi i proživljava ovakve suprotnosti. U pjevanju, glazbi, plesu i ornamentu izražava svoj prirodni smisao za ritam i dinamiku. Cvatuća polja i livade, ljepote godišnjih doba profinjuju njegov osjećaj i smisao za boju.

Što zapravo razumijevamo pod dinamikom u ornamentu? Nema oblika, koji ne bi bio izraz nekog pokreta, bio to rast, stremljenje prema gore, širenje samo u jednom ili u raznim smjerovima. Gotovo svaki oblik sadržava u sebi predodžbu težine ili lakoće, pokreta ili mira, napetosti ili popuštanja i t. d. Ovakvim promatranjem postaje svaki oblik za naše oko živ. Sposobnosti osjećanja tih apstraktnih oblika kao nešto živo omogućuje nam shvaćanje i razumijevanje dinamike oblika. Ta se dinamika najbolje očituje u simetričnim tvorbama, ravnotežom među njihovim često vrlo različnim dijelovima.

Želimo li sami stvarati ornament, to moramo najprije prodrijeti u gradnju i unutarnju vezu ornamenta. Zato su u ovom priručniku doneseni vezovi i tkiva

s poculica, peča, košulja, marama i t. d. ne zbog toga, što ti ornamenti još ne bi bili poznati, već zato, da proučavajući s učenicama stare ornamente upoznamo njihovu strukturu, kako bi se i one navikle, da stvaraju nove ornamente po onim istim načelima, po kojima su ovi stari izgrađeni. U priručniku su obrađene gotovo sve tekstilne tehnike seoskog umijeća. Najviše uzoraka doneseno je od vezova brojem radi toga, što vrste radova, koje se temelje na brojenju niti ne dopuštaju nepravilnost, već naprotiv iziskuju najveću stegu, pa se učenice lako priviknu na oblikovno svladavanje ornamenta i na uredno izrađivanje. Strogost rada kod vezova brojem osposobit će ih, da iz vezova po pismu uzmognu stvarati skladne ornamentalne oblike.

Da je potrebno upoznati strukturu ornamenta, najbolje nam dokazuju oni loši i neukusni nacrti, koji se pod imenom »pečki vez« predcrtavaju u nekim trgovinama ženskog ručnog rada. Pojedini oblici sastavljeni su posve besmisleno i tako su nastali sasvim nevaljali ornamenti. I škole rade krivo, kad unose pečki vez u one krajeve, u kojima ga seljakinje nikada nisu radile. Učenice nauče način rada, a kako kasnije, kad izađu iz škole, nemaju uzoraka, predcrtavaju s tvorničkih tkanina pojedine oblike, izrađuju ih pečkim vezom i tako mjesto narodnog ornamenta nastaju posve iskrivljeni radovi, prave nakarade.

U ovoj su zbirci sabrani vezovi i tkiva iz Podravine, Posavine, Moslavine i t. d., t. j. panonske zone naše države i iz Like. Zbirka je uglavnom namijenjena tim krajevima i to u prvome redu gradskim i malogradskim školama (srednjim i pučkim) zatim seoskim školama onih krajeva, u kojima je narodna umjetnost izumrla. U onim pak dijelovima naše domovine, u kojima narodni ornament živi, mora se obratiti pažnja u prvom redu onim vezovima i upotrebljavati one ornamente, koji su se od davnine radili u kraju, u kojem se dotična škola nalazi. U starim domovima treba potražiti dobre starinske uzorke baba i prababa i nastojati, da se oni opet privedu u život. U krajevima, u kojima izgleda da nema narodne tradicije, treba nastojati, da se ipak pronade, ako ne u istom mjestu, a ono u okolici koji domaći komad iz starine, pa uz pomoć ovoga priručnika i u njemu nađenih srodnih uzoraka i istih tehnika razvijati ornamente u duhu nađenoga domaćeg komada. Ako ni toga nema, onda bi se u tim krajevima smio upotrebljavati samo geometrijski ornament. Taj bi se geometrijski ornament mogao zapravo zvati elementarnim, jer leži izvan stilova i izvan vremenskih razdoblja, a javlja se već i u najstarijim kulturama. Isti se oblici razvijaju neovisno jedan od drugoga, pa ih nalazimo kod mnogih i različitih naroda i danas su još tako živi i svježiji, kao što su bili u početku. Zanimljivo je, da su kraj tolikih razlika u razvoju ljudskih zajednica i ljudskih rasa, ti ornamenti slični i srodni. To ćemo shvatiti, ako uzmemo taj ornament kao ono što on jest, težnju čovjeka, da osjeća ritma i pokreta, koji je u njemu, likovno izrazi.

Svi etnografski stručnjaci zastupaju načelo, da se grada jednog kraja ne smije prenositi u sela drugoga kraja. Ne bih željela, da se ovim priručnikom postigne protivno i da se uz pomoć ovoga pomagala čine pogreške protiv tradicije naroda pojedinih krajeva. Ovaj priručnik ima u prvom redu zadaću, da posluži učenicama i nastavnicama kao put za upoznavanje raznih načina (tehnika) rada

i vrsta ornamenata, njihove nutarnje građe (strukture) i kao putokaz za stvaranje novih ornamenata. Dakako, da uz tu zadaću treba da upozori na praktičnu i odgojnu vrijednost ovog predmeta kao i na primjenu ornamenta, s obzirom na praktični i estetski zahtjev. Zato se ovaj priručnik ne smije smatrati isključivo kao zbirka ornamenata, već kao zbirka primjera za tumačenje pri postupku kod čbuke u crtanju ornamenata. Bilo bi poželjno, da taj priručnik ponuka koju od nastavnica iz drugih dijelova naše domovine, da se tako upotpuni stručna književnost na ovom području.

U našim narodnim vezovima nalazimo ove vrste ornamenata:

a) neomeđeni ornamenat (ornamenat, koji se može ponavljati u svim smjerovima), vidi list 11., 13., 14., i t. d.

b) tekući ornamenat ili pruga (ornamenat, koji se može ponavljati samo u dva suprotna smjera), vidi list 1., 2., 3., i t. d. Pruge na listu 12. br. 1 i na listu 17. br. 2 i t. d. mogle bi se nastaviti i kao neomeđeni ornament.

c) omeđeni ornament na pr. zvijezde, drvca, grančice. To su oblici, koji se ne mogu nastavljati, koji svaki za sebe čine cjelinu, a koji poredani jedan do drugoga tvore pruge (vidi list 9.) odnosno neomeđeni ornamenat, ako se ponavljaju u svim smjerovima (vidi 1. i 3. uzorak na listu 7. i list 8.).

Po svome sadržaju narodni je ornamenat ponajčešće geometrijski (vidi list 13., 14. i t. d.), zatim geometrizirani biljevni (vidi list 7. br. 1 i 3) i stilizirani biljevni (vidi pečki vez list 50. i 51.), dok je figuralni ornamenat rijetko zastupan. Samo katkad nailazimo na stilizirane ptice, a još rjeđe na ljudske oblike.

A sada da redom prolistamo knjigu, da se zaustavimo na pojedinom ornamentima i da ih razmotrimo.

Na listu 1. su pruge. U prvome su redu temeljne crte: obična slomljena crta br. 1, zatim široka slomljena crta br. 2 i br. 3 crta sastavljena od crta br. 1 i 2. Zanimljivo je promatrati, kako su nastale ove prugice: iz vrhova slomljene crte izrasli su okomito prema gore trokutići (br. 4, 8), četvorinice (br. 14), listići (br. 7, 16) ili mali križevi (br. 11). Kod brojeva 18, 19, 21, 22 temeljna se crta popunjava listićima, koji iz vrhova rastu koso gore, a u zadnjem redu br. 24 i 25 koso gore i dolje. U trećem stupcu prikazane su pruge, na kojima se ornamenat razvija na samoj kosoj crti (br. 15, 17 i 20) ili se ta kosa crta proširuje u četvorinice (br. 10), zvjezdice (br. 13) i t. d. Ako na ovaj način naučimo učenice čitati ornamenat, one će lako na listu 2. i same svaku prugu pročitati, t. j. njima će biti odmah jasno, kako je koja pruga nastala. Eto odmah širokoga polja za samostalan rad, jer ako učenicama zadamo, da i same popunjavaju temeljne crte, kako smo to vidjeli kod narodnog ornamenta, sigurno će mnoga od njih sastaviti prugu, koja bi se mogla upotrijebiti za vezenje. Dakako, da bi za izradivaje dolazili u obzir samo najbolji radovi, naročito oni, koji najviše odgovaraju duhu narodnog ornamenta.

Na listu 3. temeljna se slomljena crta popunjava iz vrhova, ali ne prema izvanjoj strani, nego prema unutra, t. j. ornamenat se razvija u poljima između slomljenih crta (br. 1, 2, 3). Pruge br. 4, 5, 9 temelje se na prekriženim crtama, a praznine između njih popunjavaju se četvorinicama (br. 4) trokutićima (br. 5) ili se krajevi prekriženih crta svršavaju malim trokutima (br. 9). Kod pruga 10, 11, 12, 13, temeljna je crta okomica, iz koje rastu kose crte. Krajevi ovih kosih crta savijeni su unutra (list 3. br. 10) ili napolje (list 4. br. 5, i srednji dio br. 6). Na listu 4. kod broja 7 dulje se kose crte svršavaju geometrijskim oblikom, dok su kratke crte savijene prema van ili su savijene okomito prema gore. Na listu 3. kod broja 12 te se kose crte svršavaju malim cvjetićima, ili iz njih rastu listići (br. 13). Zanimljivi su na 4. listu uzroci br. 1 i 2, gdje je i površina između kosih crta ispunjena.

Na listu 5. vidimo sama drvca. U prvom redu kod br. 1 i 2 temelj je trokut iz kojeg rastu listići. Kod br. 3, 4 temelj je četvorina, kod br. 6, 8, 10, 11 vidimo okomitu crtu, kojoj iz podnožja rastu kose crte prema gore kao grane na drvcu, te svaka grančica svršava trokutićima (br. 6) ili je čitavo drveće sastavljeno od trokutića (br. 8 i 12) i t. d. Okomita crta kod broja 7 prekrižena je vodoravnom crtom, a mogu uz vodoravne crte izrasti i kose crte (br. 9). — Iz takvih se drvca može sastaviti i neodređeni ornamenat (list 8. br. 2) ili pruga (list 12. br. 4 i 5).

Na listu 8. u uzorku 1.* između vodoravnih se crta pravilno izmjenjuju dvovrsni oblici: drvca s grančicama savijenim prema dolje i dijagonalno postavljene četvorine.

Na listu 9. vidimo pruge sastavljene od pojedinih omeđenih oblika. Kod uzorka br. 1 latice cvijeta savijene su unutra, dok su latice cvijeta kod br. 6 savijene prema van. Pruge br. 3 i 5 su trolisti; latice trolista br. 5 izlaze iz jedne točke diagonale, dok su latice trolista br. 3 usporedne i izlaze iz vrhova cvijeta komponiranog u četvorini. Zanimljivo je, da cvjetovi navedenih pruga mijenjaju smjer: jedan cvijet raste od lijeva na desno, drugi od desna na lijevo. To se vidi i kod uzorka br. 2.

Na listu 10. su pruge iz Prigorja (Zagreb). Pruga br. 1 sastavljena je od dijagonalno postavljene četvorine, povezane širokim crtama. Temelj uzorka br. 4 je br. 2 sastavljena je od srca; vrhovi od 4 po 4 srca okrenuti su prema sredini i tvore zvijezdu. I kod uzorka br. 3 pojedine su zvijezde sastavljene od 4 manje dijagonalno postavljene četvorine, povezane širokim crtama. Temelj uzorka br. 4 je široki, dijagonalno postavljeni križ. U nastalim prazninama smještene su četvorine.

Na listu 11. vidimo neodređene ornamente. Kod br. 1 i 2 ornamenat je sastavljen od trokutića i ravnih crta, a kod br. 3 i 4 od kosih pačetvorina i pravokutnika. Kod br. 5 ploha je dijagonalnim crtama razdijeljena u četvorine, u koje su opet ucrtane crne četvorine. Ako mehanički ispunimo prazninu, koja je ostala nakon što smo ucrtali crne četvorine, dobit ćemo ornamenat br. 5. Kod broja 8 temelj su slomljene crte, kojima se vrhovi dotiču. Nastale praznine opet su četvorine, koje možemo po volji popunjavati. U tom je ornamentu crna četvo-

rinica smještena u sredinu i opkoljena crvenim crtama, koje se pružaju preko vrhova četvorine. Na istom se načelu temelji i ornamenat na listu 13. br. 2, samo što je ovdje i crvena crta obrubljena zelenom.

Na listu 14. na stranicama četvorine uzoraka br. 1 i 2 nanizani su trokutići; slobodni prostor ispunjen je kod broja 1 dvostrukim križem, a kod broja 2 jednostavnim križem. Kod br. 3 naizmjenice su na kosim crtama smještene četvorine i trokutići; u praznoj plohi nastala je zvijezda. Ako pažljivo promatramo bilo koji od daljnjih ornamenata, lako ćemo odgonetnuti njegov temeljni motiv, a kada to znademo, moći ćemo i sami stvoriti nešto drugo. Sustavno provedeno promatranje pretpostavka je i put, da se stvar doživi i da postane našom svojinom. Nije dosta, da se stari uzorci uvijek samo precrtavaju; moramo nastojati, da odgojimo pokoljenje, koje će u istom duhu i samo znati stvarati, koje ne će živjeti samo od onoga, što su stari stvorili. Tek onda, kad budemo tako postupali, naša će starinska narodna umjetnost biti neiscrpivo vrelo stvaranja.

Na listu 15. kod ornamenta br. 1 i 3 nailazimo na kuke, koje se na ornamentima ponavljaju u različitim smještajima (vidi list 16. br. 1, 2, 3, list 18. br. 1, 2, 4, list 19., 20., 21. i t. d.). Kad bi se praznina među kukama na listu 15. br. 3, koja ima oblik slova »S« jednom drugom bojom jače naglasila, ornamenat bi posve drugačije djelovao.

Na listu 32. su lančanci iz Like. Kod br. 1 vidimo dijagonalno postavljene križeve, okružene drugom bojom. Između križeva su točke. Kod br. 2 križevi se dotiču; sredine su ispunjene četvorinama, okruženim drugom bojom, dok su usporodno s krakovima križa, ucrtana srca. Kod br. 3 križevi su okruženi crtom, koja se prema vrhu kraka savija i tvori lijevo i desno zavijutke. Kod br. 4 okomiti je križ prekriven dijagonalno postavljenim križem. Crta, koja okružuje jedan od tih križeva, tvori 3 zavijutka. Zanimljivo je, da su dva po dva dijagonalno postavljena oblika iste boje. Kod br. 5 temelj slomljena crta. Nastale praznine popunjene su trokutima, od kojih jedna stranica tvori zavijutak prema unutra. Dva po dva susjedna trokuta iste su boje. Trokutiće sa zavijutkom na jednoj stranici vidimo i kod pruge br. 6. Br. 7 je neomeđeni ornamenat sastavljen od opisanih trokutića, dok je kod br. 8 crta, koja okružuje trokut, produljena preko vrha trokuta, savijena prema unutra i okružena crtom, koja tvori nekoliko zavijutaka. Kod br. 9 temelj je veliko slovo »S«. Taj oblik nalazimo kod vezova svih vrsta, kod svih naroda već u najstarije vrijeme. U našoj zbirci zastupan je taj oblik na listu 6. br. 3 (praznina) list 15. br. 3 list 25. br. 3, 4, 12, list 28. posljednji uzorak. Oblik »S« na listu 32. kod br. 9 okružen je drugom crtom, koja, da ispuni praznine, tvori po nekoliko zavijutaka. Crta, koja okružuje temeljni »S«, mijenja u polovici boju. Kod br. 10 vidimo polovicu oblika »S«, a kod br. 11 polovice su oblika »S« simetrično postavljene. Kod br. 12 temeljna slomljena crta počinje i svršava polovicom oblika slova »S«. Crta koja okružuje temeljnu slomljenu crtu, bogata je zavijutcima. Polovice slova »S« vidimo i kod 1. uzorka na slici 33.; dvije po dvije polovice slova »S« izlaze simetrično iz vrhova okomito postavljene elipse. Zanimljive su 3 slijedeće zvijezde: sa stranica dijagonalno posta-

vljenih križeva odvija se u 1. i 3. zvijezdi po jedna polovica slova »S«, a kod druge zvijezde 2 simetrično postavljene polovice slova »S«. Nastale praznine ispunjene su zavijutcima. Kod crtanja te vrste ornamenata potreban je osobiti oprez, da se ne bi izgubilo narodno obilježje.

Na listu 34. pruga br. 1 sastavljena je od pačetvorina ispunjenih rupicama; u prazninama su diagonalno postavljene grančice s punjenim listićima. Kod br. 3 tvore temelj trokuti, praznine su kao i kod br. 1 popunjene grančicama.

Vidjeli smo, da kod vezova brojem prevladava slomljena crta; kod vezova po pismu (bijelog i pečkog veza) najčešće je temelj valovita crta.

Na listu 34. kod br. 2 iz sredine se valovite crte lijevo i desno odvajaju grančice s punjenim listićima; kod br. 4 su u praznim poljima smještene zvjezdice, a iz vrhova valovite crte izrasle su grančice. Na listu 35. vidimo kod br. 1, 3, 5 i 6 kao temelj valovitu crtu, iz koje lijevo i desno rastu cvjetići i grančice s listićima i to iz sredine kao i s vrhova slomljene crte. List 36. je popunjen drvcima. Od okomite crte odvajaju se lijevo i desno grančice ili cvjetovi bilo koso (br. 2, 4, 8, 9, 10) ili su uz kose grančice izrasle grančice savijene prema dolje (br. 1, 3, 6). Kod uzoraka br. 7 i 11 grančice su savijene prema gore.

Na listu 45. pruge su izrađene pečkim vezom. Ako ih točnije promotrimo, naći ćemo isti način izgrađivanja kao i kod vezova brojem. Imamo običnu slomljenu crtu (br. 3—6), kojoj se iz vrha ornamenat razvija, i to u poljima slomljene crte. Zatim vidimo, da se ornamenat iz ravne crte nastavlja lijevo i desno. U posljednjem je redu temelj meandar.

Na listu 46. temelji su valovite crte, jednostavna i dvostruko savijena, a u posljednjem se redu iz valovite crte odvajaju ogranci lijevo i desno; taj je ornamenat komponiran kao okomica (vertikala) pa kao takav mnogo bolje djeluje. Ponajčešće su uzorci za pečki vez komponirani kao cvjetne grane u pravom kutu; te grane prekrivaju površinu četvorine ili pačetvorine (list 49.—51.).

Prema izloženom, učenice će lako pod vodstvom etnografski ispravno školovanih nastavnika samostalno crtati ornamenat. Takvim radom zadovoljit ćemo zahtjeve naučne osnove, koja u svim razredima srednjih, stručnih, a i pučkih škola propisuje narodni ornamenat i kod obuke u ženskom ručnom radu i kod prostoručnog crtanja. Zadovoljit ćemo i zahtjeve suvremene pedagogije, jer ona obuci u ženskom ručnom radu daje veliku važnost i traži, da se, osim upoznavanja i stjecanja vještine različitih tehnika ženskog ručnog rada, posveti više pažnje uzgojnoj strani, t. j. vrijednosti ovoga predmeta, jer se njime obrazuje, osim vještine ruke, misao i volja. Razvija se pažnja, stiče se mnoštvo zorova i predočaba, na osnovi kojih se stvaraju pojmovi kao počela mišljenja, zatim sudenje i zaključivanje. Veliki broj predočaba pogoduje razvitku stvaralačke ili produktivne i reproduktivne mašte. Učenice će i nehotice ispitivati i tražiti, kako i na koji način su drugi stvarali i dolazili do uspjeha. I pamćenje se razvija i jača. Učenice se upoznaju s oblicima, bojama, razmjerima (proporcijama), slaganjem boja i određivanjem mjesta uzorku. Same odabiru ornamenat, te se na taj način u njima odgaja samostalnost. Odabrano slažu u skladnu cjelinu, što razvija

estetska čuvstva i ukus. Uz sigurno će se vodstvo dobar prirodni smisao za lijepo usavršiti, a manjkav razviti bar do neke granice. Odgajanjem pojedinaca odgaja se ukus svijju. Tako će se i kod širokih narodnih slojeva podići smisao za dobre i vrijedne proizvode. Sve veća potraživanja za takvim produktima dat će potstreka proizvađačima, da što bolje razvijaju svoje sposobnosti i postignu najveći mogući rezultat svoga djelovanja.

Ručnim radom i crtanjem razvijaju se i voljna svojstva, na pr.: točnost, urednost, ustrajnost, volja za rad, svladavanje napora, savjesnost, veselje nad radom i zadovoljstvo iza svršenog posla. Ovakav samostalan rad, u kojem omladina doživljava i u kojem se izživljava, ne će biti samo jedna neugodna školska dužnost nego izvor zadovoljstva koje stvara rad u kojem je došao do izražaja vlastiti »ja«.

Ornament ima uvijek estetsku svrhu i može djelovati samo na predmetu: na građevini, u stanovima, na raznim ukrasnim predmetima, sagovima, tkaninama ili na odjeći. Ornament djeluje kao dio predmet ili pokriva čitav predmet. On može predmet naglasiti, razdijeliti, oživjeti, može predmetu dati osjećaj težine ili lakoće, a u prvome redu povećava vrijednost predmeta. Ornament bez predmeta nema vrijednosti, on tek s pomoću predmeta dobiva jasnoću, bogatstvo i punoću. Zato je neophodno potrebno, da učenice nauče prosuđivati, kakav se materijal može upotrijebiti za neki predmet i kakav je materijal najzgodniji za ukrašavanje. Predmeti za svagdanju upotrebu mogu se ukrašivati istim ili srodnim materijalom. Tako se na lanenoj ili pamučnoj tkanini na primjer veze isto takvom niti, a može se uzeti i svilena nit, koja se dobro pere. Općenito vrijedi ovo pravilo, ali imade izuzetaka kod predmeta, koji služe samo kao ukras, a moraju se brižno čuvati, na pr. umjetnički predmeti izvezeni metalnim žicama i urešeni dragim kamenjem, osobito kod crkvenog ruha. Ako se predmet mora prati, treba upotrebljavati samo onaj materijal, koji podnosi pranje, t. j. tkivo, koje u pranju ne gubi boju, koje se ne vora, ne steže i ne raspada.

Želimo li ukrašenim predmetom postići estetsko djelovanje, moramo nastojati da ornament bude valjano primijenjen na neki određeni predmet. Ukras mora biti uvijek u razmjeru (proporciji) i skladu s veličinom i oblikom predmeta, koji se izrađuje. Ako je ornament komponiran kao vertikala, smije se primijeniti samo u tom smjeru (Vidi list br. 4, 9, 27). To isto vrijedi i za ornament, koji je komponiran kao horizontala. (Vidi list 6. br. 7 i 8, list 30. i 31. i t. d.). Kod smještaja ukrasa moramo najprije odrediti, koji dio predmeta treba da bude ornamentom naglašen, da li uglovi, rubovi, sredina, ili će čitav predmet (stolnjak, prostirka, jastuk) biti prekriven laganim razbacanim uzorkom ili kojim drugim neomeđenim ornamentom. Ukras može biti poredan i usporedne redove, uspravne ili vodoravne. To vrlo dobro odgovara duhu narodnog ukrašavanja, jer samo tkanje nalaže usporedne redove. Ornament ne smije djelovati nemirno, a ni rastrgano, već mora sačinjavati skladnu cjelinu. Isto tako ne valja pojedine oblike sa tkanina prenositi na zemljane proizvode, šare sa ćilima ili peča na zemljane vaze, tanjure i t. d., nego ih treba za te predmete preudeliti.

Narodni ornament može se vrlo uspješno upotrijebiti kao ukras za sve vrste rublja (žensko, dječje, posteljno i stolno rublje), za haljine, za uljepšavanje

stana (zastori, jastuci, prostirke, sagovi i t. d.) i za crkvu (misno ruho, oltarnici i t. d.). Kako ćemo ukrasiti naša odijela, poučit će nas najbolje starinska seljačka odijela, jer su naše seljakinje stavljale ukras samo ondje, gdje mu je doista pravo mjesto. One su ornamentat upotrebljavale, da ublaže jednoličnost (monotoniju) praznih vidljivih površina, zatim uz rubove, ili su ga upotrebljavale, da ukrase i da prikriju mjesto, gdje je tkanina sastavljena.

U novije doba baš naše seljakinje i poluseljakinje mnogo griješe u primjeni ornamenta. Utjecajem tvorničke robe i mode iskrivile su svoj dobri, tradicionalni ukus, osobito u nekim krajevima. Moderniziraju haljine, ukasuju pojedine njihove dijelove bez ikakva reda i smisla. U nekim pak krajevima utkivaju ili izvezuju u odijela goleme ruže, koje svojom glomaznošću i neukusnim bojama upravo nezgodno djeluju. I tu bi škola morala utjecati. Učenicama bi trebalo pokazati koji starinski narodni odjevni predmet vezen ili protkan dobrim, trajnim i skladnim bojama i valjano primijenjenim uzorkom, te jedan novi predmet i navesti ih, da same prosude, zašto su oni starinski predmeti lijepi i skladni, a ovi novi neukusni. Učenice moraju uvidjeti, da su ti novi predmeti i nepraktični, jer je ponajčešće vezeno vunom ili umjetnom svilom na bijelom platnu, što nikako ne podnosi pranje. Da učenice uzmognu naučiti raspoznavati vrste i kakvoću tkanina, morala bi svaka škola posjedovati zbirku raznih tkanina, tkiva i veziva, zatim raznih vrsta vune, pamuka i svile. Raspoznavanje materijala, sirovina i njihovih preradevina, razlikovanje dobrog i lošeg kvaliteta tkanina od neprocjenjive je važnosti kako za pojedinca tako i za zajednicu jer o ispravnoj štednji, koja je uvjetovana kupnjom dobrih stvari ovisi dobro materijalno stanje zajednice. To i je jedan od glavnih zadataka obuke u ženskom ručnom radu, da odgaja omladinu, koja će stručno znanje sa sigurnošću moći upotrijebiti kod kupovanja rublja i odijela, kod uređivanja stana i t. d.

Svaki predmet, koji se radi bio on odjevni ili ukrasni, mora odgovarati svrsi kojoj je namijenjen. I u tome se kod nas mnogo griješi. Evo primjera: jastuk se stavlja na divan, da se na nj naslonimo. Kako su nelogični i neumjesni jastuci u obliku srca sa zrcalima, kojima oponaša licitarsko srce, ili jastuci u obliku lepeze, cvijeta, ili oni, koji imaju masivnu sadrenu ili voštanu glavu u sredini, na koju je gotovo opasno nasloniti se. Jastuk može biti i samo za ukras, ali zato mora ipak odgovarati svojoj prvotnoj i glavnoj svrsi.

A sada nekoliko riječi o boji. Dužnost je škole, da nauči učenice razlikovati boje i da u učenicama probudi osjećaj za razliku među pojedinim bojama s obzirom na tonove (svijetle-tamne), za djelovanje boja, njihov sastav i odnos. Učenice će lako shvatiti, da tople boje žuta, narančasta i crvena djeluju na nas kao nešto sunčano, vedro i veselo, i obratno da hladne boje mješavine modrih, zelenih, sivih i ljubičastih boja djeluju kao nešto hladno i neveselo. Bude li odnos među bojama dobro odabran, doći ćemo slaganjem toplih i hladnih boja do lijepih sastava boja. Jedna žestoka suprotna (kontrastna) boja može u ornamentu vrlo dobro djelovati, ako su njome okruženi samo pojedini oblici ili ako je poput bisera smještena u sredinu kojeg cvijeta. Ta ista boja mogla bi biti vrlo neugodna, ako bi je u ornamentu bilo previše. Zato je kako je već spomenuto, važno odrediti valjani odnos

među odabranim bojama. Kad budu učenice naučile ispravno ocjenjivati boje, one će s veseljem i zanimanjem promatrati sve oko sebe: u prirodi cvijeće, lišće, ptice, u gradu izloge, nasade, na selu ili u etnografskom muzeju lijepe proizvode našeg sela. Na taj će se način razvijati kod učenica estetski osjećaj, koji će svakom prilikom doći do izražaja: kod slaganja cvijeća, odijevanja, uređivanja stana, vrta i t. d. Djevojkama će biti jasno, da soba, u kojoj su primjerice zidovi, sagovi, prevlake modri, iziskuje koji predmet toplih boja (jastuk, prostirku, cvijet), koji bi hladnoću modre boje ublažio i oživio, i obratno, da će u toplu žutu sobu vrlo dobro pristajati kakav hladni modro-zeleni predmet. Razvijanje i oplemenjivanje estetskog čuvstva vrlo je potrebno i korisno osobito danas u doba jeftinih i loših proizvoda. Mladež, koja je odgojena, da svagdje traži ljepotu i da u njoj uživa, bit će sretna i zadovoljna. Nju će smetati i vrijeđati svaki neukus i prostota. Ona će nastojati, da svaki njezin rad bude produbljen i produhovljen i što bolje izveden. Gledajte naše selo i seljake! Svaka stvar, kojom se oni služe, odraz je njihovog osjećanja. Počevši od vretena i preslice, peče i poculice pa do drvene kupe i tikvice, sve je ukrašeno, izrezbareno i izvezeno. U svemu se osjeća ljepota i praiskonska potreba za ljepotom, u svemu se osjeća duša i koliko je osjećaja uloženo u taj rad, tolikom snagom djeluje na nas. Život ispunjen takvim radom je trajni užitak, neprekidno oduševljavanje.

Sve, što se u školi radi, neka bude jednostavno, ne prenatrpano ukrasom. Materijal neka bude dobar i trajan. Učenice moramo odvrćati od predmeta bazarskog značaja, od krivog sjaja i raskoši. Ako na takav način odgajamo u omladini smisao i ljubav za lijepo i dobro, za prave vrednote, ako u njima probudimo volju za rad, veselje nad vlastitim stvaranjem, pouzdanje u vlastitu snagu, onda smo im dali najviše, što im možemo dati. Stvarajući upoznat će i vrijednost onoga, što su drugi stvorili, i postat će tako djelatnim i korisnim članovima svoga naroda, a po tome i ljudskog društva.

Literatura: Wolfgang von Wersin, Das elementare Ornament und seine Gesetzlichkeit.

O P I S B O D O V A

1 Križići (krstaci) mogu se raditi na više načina. Način prikazan na ploči I/1 je najrašireniji, a osim toga tim se načinom najlakše postizava, da svi križići idu istim smjerom, što je glavno pravilo za križiće. Taj je način najprikladniji za poučavanje učenica u školi. Križićima se ukrašuje žensko i muško rublje i odijelo, zatim krevetno i stolno rublje gotovo u svim dijelovima Hrvatske. Ovo se vezivo može izrađivati navezom br. 16, 12 i 8 (DMC Stickgarn, spez. Qualität), a na debelom seljačkom platnu navezom br. 4 (DMC Stickgarn).

2 Pružanac (pružasti krstaci). I kod pružanca moraju svi bodovi imati isti smjer, zato se pružanac radi uvijek s lijeva na desno. Najprije se načini dugi kosi bod, a preko njega se vezu mali kosi bodovi ili se dugi kosi bod provuče ispod već izrađenih malih kosih bodova. Ima uzoraka, kod kojih je postignut naročiti utisak time, što su pojedini redovi ili oblici izrađeni protivnim smjerom (vidi list 1. br. 14 i list 9. br. 4). Nalazimo ga na rublju i odijelu u Slavoniji.

3 Napuštanac ili čupavac radi se kao i pružanac, samo su bodovi vrlo rahli. Vezilje, koje još nisu dosta vješte, rade taj bod preko žbice iz metle, uslijed čega su svi bodovi jednako napušteni. Njime Slavonke ukrašuju svoja odijela i podsuknje.

4 Pletenac se također uvijek radi s lijeva na desno. Radi toga se kao i kod pružanca i čupavca provuče nit ispod već izrađenih bodova, i to najčešće na pravo, a katkad i na krivoj strani. Time vezivo postaje puno. I kod ovog veza mijenjaju seljakinje kao i kod pružanca i napuštanca smjerove bodova, pa vezivo dobiva posve drugi izgled. Pletencem ukrašuju žene u Posavini svoje poculice.

5 Plosni kosi bod radi se u duljinu preko 4, a u širinu preko 2 niti, t. j. u duljinu mora biti dva puta više niti nego u širinu. Nalazimo ga kod žumberačkog veza (vidi list br. 25 br. 1—4), a vidimo ga i na poculicama u Hrv. Posavini.

Za ove posljednje 4 vrste veziva uzima se navez br. 12. i 8 (DMC Stickgarn spez. Qualität) ili DMC »Perlgarn« br. 5, 5, 8.

6 Obični se lančanac radi u mnogim krajevima naše domovine. Na listovima br. 30 i 31 vidimo ukrase s poculica iz Velikog Bukovca izrađene lančancem. Kod nas se općenito smatra, da su navedeni ornamenti slovačkog podrijetla, dok se u Slovačkoj smatralo, da su slični ukrasi hrvatskog podrijetla. Na listovima br. 32 i 33 vidimo lančance iz Like s pregača, čarapa, torbaka pojasa i t. d. izrađene na čohi. Veze se tankom iglom i tankim pamukom ili svilom; u najviše slučajeva igla se ne provlači kroz tkaninu, već samo njenom gornjom površinom. U Lici zovu taj bod lančanjak. Lančanac vidimo i u uzorcima s bušenim vezom na ženskim rubinama i maramama u Slavoniji (vidi list 34. i 35.)

te na ženskim odjevnim predmetima iz Sunje (vidi list 37., 38. i 39.), zatim uz pečki vez vidi list 45. posljednji uzorak, list 46. br. 2, 3 i list 51. br. 1). Široki lančanac nalazimo na poculicama u Moslavini. Za vezenje upotrebljava se navez br. 8, 12, 16, 20, 25 (DMC Stickgarn spez. Qualität), DMC »Perlgarn« br. 5, 8, DMC »muliné« br. 25, zatim tanka vuna ili svila.

7 Običnim i širokim ovijancem okružuju seljakinje pojedine oblike izrađene pečkim vezom (vidi list 45.—52.). Kod primjene pečkog veza baš se u tome mnogo griješi, jer gotovo svi upotrebljavaju uz pečki vez samo obični ovijanac mjesto širokoga i običnoga. Ovijanac vidimo i uz bušeni vez (vidi list 34.—36.) te uz sunjski vez (v. list 39.). Izrađuje se istim materijalom kao i lančanac.

8 i 9 Prepletenac je donesen na dva načina. Prvi se način (I br. 8) sastoji u tome, da su bodovi na krivoj strani okomiti, dok su bodovi kod drugog načina (I br. 9) na krivoj strani vodoravni. Prepletenac nalazimo na muškim košuljama u Slavoniji i u vezi s pečkim vezom (list 45. 1. red). U Sunji izrađuju seljakinje listiće prepletencem i okružuju ih lančancem ili ovijancem (vidi list 39.). Prepletenac se može na razne načine preplesti navezom u istoj ili drugoj boji. Ako se prepletenac br. 9 radi na krivoj strani posve sitnim bodovima, dobiva vez na pravoj strani ispupčani (reljefni) izgled, što je vrlo prikladno za uresivanje finog rublja.

U nekim školama upotrebljava se za to vezivo izraz »janin bod«; to dolazi odatle, što se to vezivo mnogo izrađuje u gradu Janini u Grčkoj. Prepletenac se izrađuje istim materijalom kao i lančanac.

10 Dvostruka prekrštenica je rastegnuti prepletenac. Vidimo ga uz pečki vez (vidi list 46. br. 2, 3). Mnogi nazivaju taj vez »vrzin« bod. To je neuspješi prijevod njemačkog izraza »Hexenstich«. Izrađuje se istim materijalom kao lančanac.

11 i 12 Opletušom ukrašuju seljakinje u Slavoniji i gornjoj Hrvatskoj ženske rubine te muške gaće i košulje. Taj se vez može raditi brojem (list 43.) ili po pismu u vezi s bušenim vezom (list 36. br. 5). Ako se opletuša radi u vezi s bušenim vezom, upotrebljava se navez br. 16 i 12, a u uzorcima s brojenim nitima navez br. 12 i 8 (DMC Stickgarn spez. Qualität).

13 »U sitno« dolazi zajedno s povlakom (list 18. br. 4, list 20. br. 2), ili je čitava ploha tim bodom ispunjena (list 18. br. 3, list 22. br. 2). Kod te vrste rada potrebna je osobita pažnja, jer se kod mijenjanja smjera, ako je tupi kut, bodovi križaju, dok se u šiljastom kutu bodovi sastaju.

14 Pisanac je način rada s obje strane posve jednak. U Đakovštini se pisancem ukrašuju ručnici (list 28. i 29.). Vrlo su lijepi ručnici iz zbirke pok. kanonika Cepelića u Etnografskom muzeju u Zagrebu. Ima i slavonskih muških košulja ukrašenih pisancem. Radi se navezom br. 16, 12 i 8 (DMC Stickgarn spez. Qualität) a upotrebljava se i DMC »Perlgarn« br. 8.

15 Lozanje vidimo zajedno s povlakom i izrezancem (list 44. br. 2) na poculicama i košuljama, a radi se i uz pečki vez (list 45. red 3.). Katkada se kriva strana upotrebljava kao prava zato nije kod »vrste bodova« obilježeno lice i naličje.

16 Plosni vez po pismu radi se na tkivu po nacrtanom uzorku. Kod drugog listića na slici II br. 18 dogodila se tiskarska pogreška; igla mora biti zabodena u svršetak boda, a ne kao na slici kraj boda. Ako se vezivo izrađuje u bijeloj boji preporuča se nefrkani navez br. 25 (DMC flaches Stickgarn spez. Qualität), a može se upotrijebiti i DMC »muliné« br. 25.

17 Povlaka je plosni vez brojem, (vez za jednu žicu ili objeliki vez). Taj je način rada vrlo raširen. Njime se ukrašuju ženska i muška odijela i rublje te posteljno i stolno rublje. Vrsta povlake je pozlatinski vez (vidi list 26. i 27.). Kod tog se veza izmjenjuju okomiti i vodoravni bodovi dok kod povlake imaju svi bodovi isti položaj. U nekim krajevima nazivaju svaku povlaku pozlatinskim vezom (vidi: Lovretić, Pozlatinski vez, Zbornik za život i običaje južnih Slavena, Izdanje Jugoslavenske akademije). Kod povlake kao i kod pozlatinskog veza je stražnja strana jednaka prednjoj tek su pojedini bodovi ukošeni za jednu nit. Kako se navez ne dobiva u svim bojama, to se za to vezivo preporuča DMC »Perlgarn« br. 8 i 5, koji se dobiva u trgovinama u svim bojama navedenim u slijedećem poglavlju.

18 Opačak ili opačica (utkanica) dobila je ime zato, što se ispravno radi na krivoj strani. Taj je vez osobito raširen po Žumberku (list 25. br. 5–14), a nalazimo ga i u Lici. Radi se navezom br. 12 i 8 (DMC Stickgarn spez. Qualität) a upotrebljava se i DMC »Perlgarn« br. 8.

19 Pečki vez je vez po pismu. Upotrebljava se za urešavanje poculica, peča (odatle mu i ime) i drugoga ženskog odijela. Bilo je predviđeno, da će se donijeti jedna slika s izvornim seljačkim pečkim vezom no iz tehničkih razloga bilo je to nemoguće. Taj se vez nikako ne bi smio izrađivati u gradskim i polugradskim pučkim školama, jer je za te razrede pretežak, ako hoćemo, da bude ispravno izrađen. Radi se DMC mulinéom br. 25, svilom ili tankom vunom.

20 Obamet. Obamitanim se zubićima tkanina ponajčešće završuje. Obametom izrađuju žene u Sunji pojedine oblike (vidi list 38. i 39.). Ima i obamitanih rupica (vidi list 34. br. 2 i list 35. br. 6). Taj se vez najbolje radi nefrkanim navezom br. 25, 30 i 35 (DMC flaches Stickgarn, spez. Qualität), koji se dobiva samo u bijeloj boji.

21 Kod bušenog je veza najvažnije, da se tkanina ispravno razreže. To se mora načiniti u smjeru niti, i to okomito i vodoravno. Ako se tako ne postupa dobivaju rupice uglasti oblik. Bušeni se vez radi istim materijalom kao obamet. Bušenim se vezom ukrašuju muške i ženske rubine i marama u Slavoniji a i u okolici Karlovca.

22 Rasplet. Početak raspleta je obični šuplji rub. Da se tkanina može ravno porubiti izvuku se niti; stezanjem i prišivanjem istih za podvinutu tkaninu

nastaje šuplji rub. U želji, da se rub što bolje ukrasi, izvlači se više niti. Pojedini snopići niti omataju se koncem i međusobno spajaju i tako nastaje rasplet. Taj je način rada vrlo raširen. Mnogo se radi u Slavoniji, napose u okolici Vinkovaca. Njime se ukrašuje žensko i muško rublje, ženske haljine, razne prostirke i dr. Za izradbu se upotrebljava navez br. 16, 20, (DMC Stickgarn, spez. Qualität), DMC »Perlgarn« br. 8, DMC »muliné« br. 25. Vrlo su lijepi raspleti izrađeni navezom u boji.

23 Izrazi »izrezanac« ili »isikavac« dolaze od riječi izrezati ili isjeći. Ako je tkanina između mrežice ispunjena povlakom, onda je to grbež. Izrezanac i grbež vidimo na muškim košuljama u Posavini (list 41.—44.). Ima vrlo lijepih posavskih poculica izrađenih grbežom u boji. Za to se vezivo upotrebljava navez triju debljina. Mrežica se omata navezom u debljini niti tkiva (DMC Stickgarn No. 16); glavni oblici izrađuju se debljim navezom (br. 12), dok se sredina, izrađena povlakom ispunja još debljim navezom (br. 8).

24 Tvez se od izrezanca razlikuje po tome, što se kod tveza izvuče manje niti, a radi se na »redini« (rijetkoj tkanini); niti se opliću dosta rijetko. Ako se mrežica ispuni vrpanim uzorkom, onda se to nazivlje tvez po tvezu. Ovim načinom rada ukrašuju seljakinje u Sunji i okolici svoje odjevne predmete; pregače kao i rukavi rubina bogato su izvezeni lančancem, plosnim vezom te obamitanim cvjetovima i listovima, kojima je sredina ispunjena tvezom ili tvezom po tvezu (list 37.—39.). Ako se vez izrađuje u bijeloj boji, upotrebljava se za obamitanje cvijetova nefrkani navez br. 16, 20, 25 (DMC flaches Stickgarn, spez. Qualität). Sredine cvjetova omataju se tanjim navezom br. 20, 25, 30.

Sve navedene vrste radova mogu se vrlo lijepo izrađivati na domaćem seljačkom platnu, što se osobito preporučuje. Odabrali se mora ona vrsta platna, koja najbolje odgovara pojedinim vrstama rada. Križići, pružanac, napuštanc i pletenac dobro se rade na »debeljašu«, kod kojega je potka i osnova iz materijala jednake debljine, a platno nije previše zbijeno, već rešetasto. Za pečki vez i lančanac uzima se tanko laneno platno, za povlaku, rasplete, grbež nešto deblje, no razgovijetno platno, na kojem se niti mogu dobro brojiti. Predmeti izrađeni na domaćem seljačkom platnu vrlo su lijepi. Neravna površina platna tkanog rukom, one male nepravilnosti pune su duše, što će svatko osjetiti, tko to platno usporedi s hladnom tvorničkom robom.

Velika se pažnja mora posvetiti ispravno odobranom materijalu, kojim se vez izrađuje. Vez mora tkivo pokrivati. Kod križića, pružanca i pletenca mora nit biti nešto deblja o dniti tkiva. Za povlaku i opačak potrebna je deblja nit nego za križiće, jer bodovi poredani jedni do drugih moraju tkaninu posve prekriti. Prije no što počnemo radom, potrebno je, da na krpici istoga tkiva obavimo pokus, koja bi debljina naveza najbolje odgovarala.

Na listu 52. su čipke rađene iglom, na listu 53. i 54. donesene su kačkane čipke, na listu 55. pletene, a na listu 56. čipke na balantiće, dok je na listu 57. prikazan priplet. Čipkarstvo je polje za sebe pa bi se moralo obraditi u posebnom

svesku. U ovom priručniku doneseno je samo kao sastavni dio ukrašenih predmeta.

Čipka rađena iglom poznata je kod nas pod imenom paške čipke. Javlja se na otocima i u Dalmaciji već u 17. stoljeću kao ukras ženske odjeće. Ona je nastavak šupljeg ruba i pripleta. Niti se izvlače uzduž tkanine, pojedine se skupine poprečnih niti izrežu i tako nastaje osnova (kostur), koja se iglom i koncem omata. Da bi se postignuli što ljepši oblici, provuku se diagonalne niti i tako se dobiva osmerokraka osnova, koja se koncentričnim krugovima dijeli u polja. Temeljne niti se obamiću i ukrašuju malim uzlićima (pikot) ili se u praznim poljima izrađuju gusto izvezeni trokutići, četvorine ili kose četvorine, koje se povezuju obamitanim lukovima ili kružnicama. Prem atome je ornament čipke rađene iglom uglavnom geometrijski. Čipka, koja se veze na samoj tkanini, zove se teg. S vremenom se ta čipka počela razvijati samostalno, odijeljeno od tkanine. Pomoćne se niti napinju i pričvrste na tamni papir (radi očiju je najbolji modri), na koji se najprije izbode uzorak; ispod toga papira stavlja se drugi, jači, a zatim se oba papira pričvrste na jastučić punjen vunom. Obamitanjem i povezivanjem niti dobivaju se novi oblici čipke. U državnoj čipkarskoj školi na otoku Pagu izrađuju se vrlo lijepe čipke, koje se uspješno primjenjuju na razne ukrasne predmete. Čipka rađena iglom izrađuje se obično lanenim koncem br. 25—70 (DMC Leinenspitzen-garn); prema potrebi izrađuje se i tanjim koncem ili vlakancima iz aloje.

Kačkanje nije u našem narodu osobito razvijeno. Čini se, da su taj način rada uvele škole. Pretežno su zastupane čipke, koje su rađene prema mreškanim čipkama. Čipke se kačkaju kačkancem br. 60—100 (DMC cordonnet spécial).

Pletene se čipke rade uglavnom u Slavoniji kao ukrasni dio marama i rukava rubina. U svijetu poznate su te čipke pod imenom »srijemskih čipaka«. U zbirci pletenih čipaka, što ju je izdala tvrtka DMC (III. serija), spomenuto je, da su te čipke zanimljive i karakteristične zbog osobitih velikih rupica, koje da su posve različite od onih u drugim zemljama Evrope. Nažalost nije donesena nijedna čipka s tim velikim rupicama. Čipke se mogu izrađivati kačkancem br. 30—80 (DMC cordonnet spécial) ili koncem za pletenje br. 16—30, (DMC Leinenstrickgarn).

Osim navedenih vrsta čipaka izrađivale su seljakinje već odavna čipke na balantiće, da njima ukrase svoje odjevne predmete ili svoj dom. One su čipkale čitavu zimu, a suvišak su prodavale na sajmovima. Čipke su izrađivane na četverouglastim jastucima, a kako nisu imale igle pribadače, pričvršćivale su niti trnom. Niti su namatale na balantiće, koji su bili vrlo lijepo izrezbareni. U početku nisu imale posebne nacрте, već im je struktura grubog tkiva, kojim je jastuk bio presvučen, služila kao mrežotina, po kojoj su trnje pravilno zabadale u jastuk. U početku je ornament te čipke bio posve geometrijski, a tehnika ista kao i stare belgijske čipke. U kasnijim ornamentima upotrebljavale su seljakinje vitice i grančice. Ta čipka ima u ornamentu nešto praiskonsko naše. Dolaskom časnih otaca Pavlina u naše krajeve mijenja se i izgled čipke. Pavlini su bogati red, koji gradi samostane i crkve. Djevojke vide na oltarima i misnom

au razne barokne čipke pa i one u svoje radove unose nešto novo, što je poznato pod imenom hrvatski barok. Kad su strojevi počeli izrađivati čipku, koja je mnogo jeftinija, tvornička je roba domaću čipku gotovo uništila. Nastojanjem Trgovačke obrtne komore u Zagrebu, a kasnije Savske banovine, osnovana je u Lepoglavi drž. čipkarska škola u kojoj je čipka na balantiće postigla savršenstvo u izradbi. Izrađuju se vanredno lijepi ukrasni odjevni predmeti kao i ukrasni predmeti za zastore (prostirke, čipke za zastore, ukrasi za stolno rublje i drugo).

Čipke na balantiće izrađuju se lannenim koncem br. 16—40 (DMC Leinen-spitzengarn). Za fine čipke upotrebljava se odgovarajući tanki konac sve do br. 700 (DMC. Fil d'Alsace) a najfinije se čipke izrađuju brojem 1000.

Na listu 57. prikazan je priplet, zapravo šivana čipka. Priplet upotrebljavaju seljakinje za sastavljanje uskog platna. U početku su to bili obični susretački bodovi, a kasnije se sastavljanjem tih bodova razmak među platnom proširivao, i nastao je nov način rada poznat pod imenom priplet. Priplet se izrađuje u Slavoniji na ženskom i muškom rublju.

O Z N A K E B O J A

Iz tehničkih razloga nisu svi uzorci mogli biti doneseni u izvornim bojama. Da to donekle ispravim, navest ću za veziva i tkiva brojeve boja prema karti boja tvrtke DMC. Time će biti pomoženo i onim učiteljicama, koje moraju naručivati materijal.

Jednobojna veziva na listovima br. 1, 3, 5, 8 izrađuju se crvenim navezom (DMC Stickgarn, spez. Qualität) br. 321, 309, 335 na bijeloj tkanini a br. 498 na žućkastoj ili nebijeljenoj tkanini. Kod vezova u 2 boje (listovi br. 2, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 25, 26, 27, 28) najčešće je zastupana crvena i modra br. 321 i 312, ili crvena i crna br. 321 i 310, 351 i 310.

- Slika 13. uzorak 1.: crvena 346, žuta 833, zelena 3346, crna 310.
 Slika 13. uzorak 2.: crvena 891, žuta 726, zelena 3346, crna 310.
 Slika 14. uzorak 1.: crvena 354, modra 590, zelena 3345, crna 310.
 Slika 14. uzorak 2.: crvena 355, modra 336, zelena 3345, smeđa 938.
 Slika 14. uzorak 3.: crvena 835, modra 925, zelena 3345, crna 310.
 Slika 15. uzorak 1.: modra 311, zelena 3345, žuta 834.
 Slika 15. uzorak 2.: modra 929, zelena 803, žuta 833.
 Slika 15. uzorak 3.: modra 823, zelena 3346, žuta 833.
 Slika 15. uzorak 4.: bakrenasta 401, modra 312, žuta 833.
 Slika 16. uzorak 1.: crvena 900, zelena 731, crna 310.
 Slika 16. uzorak 2.: crvena 900, modra 311, žuta 726, zelena 3346.
 Slika 16. uzorak 3.: crvena 900, modra 311, žuta 725.
 Slika 16. uzorak 4.: crvena 900, modra 924, žuta 832, zelena 3347.
 Slika 17. uzorak 1.: crvena 891, modra 823, žuta 839, zelena 895, crna 310.
 Slika 17. uzorak 2.: crvena 891, žuta 832, crna 310.
 Slika 18. uzorak 1.: crvena 356, modra 927, zelena 3346, žuta 832, smeđa 938.
 Slika 18. uzorak 2.: crvena 758, modra 932, zelena 3346, žuta 832, smeđa 938.
 Slika 18. uzorak 3.: crvena 303, modra 591, žuta 833, smeđa 938.
 Slika 18. uzorak 4.: crvena 835, modra 924, zelena 803, žuta 833, smeđa 938.
 Slika 19.: crveno-smeđa 300, modra 312, zelena 895, žuta 781, crna 310; praznine se mogu izpuniti žućkastom bojom br. 834.
 Slika 20. uzorak 1.: crvena 835, modra 925, zelena 803, žuta 832, crna 310.
 Slika 20. uzorak 2.: crvena 401, modra 796, zelena 3346, žuta 402, crna 310, kosi križ može se ispuniti žućkastom bojom br. 834.
 Slika 21.: bakrenasta 300, modra 518, zelena 895, žuta 781, svijetlo žuta 834, crna 310.

- Slika 22. uzorak 1.: modra 796, zelena 367, žuta 725, crna 310.
- Slika 22. uzorak 2.: tamno i svijetlo ljubičasta 552 i 554, zelena 470, žuta 853, crna 310.
- Slika 22. uzorak 3.: tamno ljubičasta 915, modra 924, zelena 319, žuta 853, crna 310.
- Slika 23. uzorak 1.: tamno i svijetlo ljubičasta 915, 376, zelena 3346, žuta 219, crna 310.
- Slika 23. uzorak 2.: tamno i svijetlo ljubičasta 915, 376, zelena 3346, žuta 853, crna 310.
- Slika 23. uzorak 3.: tamno i svijetlo ljubičasta 915, 315, 316, zelena 3346, žuta 852, crna 310.
- Slika 24.: crna 310, žuta 783.
- Slika 29.: ljubičasta 315, zelena 936, žuta 853, crna 310.
- Slika 30. i 31.: crvena 349, modra 926, zelena 470, žuta 768.
- Slika 32. i 33.: crvena 900, modra 925, zelena 906, žuta 726, svijetlo žuta 746, crna 310.
- Slika 45.: svijetlo i tamno bakrenasta 557 i 303, modra 931, zelena 469, žuta 853, smeđa 938 ili crna 310.
- Slika 46.: crvena 354, modra 336, zelena 3345, žuta 783, crna 310.
- Slika 47.: svijetlo i tamno bakrenasta 923, 920, modra 925, zelena 367, žućkasta 739, crna 310.
- Slika 48.: bakrenasta 921, modra 591, zelena 3346, žuta 444, žućkasta 748, crna 310.
- Slika 49. uzorak 1.: svijetlo i tamno bakrenasta 402, 301, sivo zelena 503, zelena 3345, modra 825, žuta 726, 746, crna 310.
- Slika 49. uzorak 2.: svijetlo i tamno bakrenasta 402, 919, modra 931, zelena 3346, žuta 725, crna 310.
- Slika 50. uzorak 1.: svijetlo i tamno ljubičasta 316, 915, modra 925, zelena 3347, žuta 853, crna 310.
- Slika 50. uzorak 2.: tamno ljubičasta 915, sivo zelena 504, 502, žuta 853, crna 310.
- Slika 51. uzorak 1.: svijetlo ljubičasta 316, svijetlo i tamno zelena 368, 367, žuta 852, crna 310, svijetlo žuta 746.
- Slika 51. uzorak 2.: svijetlo i tamno ljubičasta 316, 916, modra 925, sivo zelena 502, žuta 852, crna 310.

Boje navedene od 13. lista dalje dobivaju se samo u vrstama DMC »Perlgarn« i DMC »muliné spécial«. Navez (DMC Stickgarn, spez. Qualität) dobije se u svim bojama samo onda, ako se preko trgovaca naruči iz tvornice najmanje 5 kutija iste boje i iste debljine.

Na kraju ovog priručnika moram napomenuti još i to, da su svi ornamenti osim onih na listovima br. 45—51 i br. 52, 55, 56 i 57 crtani; izvorna veziva i tkiva su mnogo gušća i punija. U školi se ornamenti najuspješnije crtaju na papiru rastriranom od 3 mm i to uzorci za povlaku redis perom br. 2 ili 2½, a za križiće redis perom br. 1 ili 1½.

O P I S S L I K A

- I. Vrste bodova: a) lice (prava strana), b) naličje (kriva strana).
 II. Vrste bodova: a) lice (prava strana), b) naličje (kriva strana).

- List 1. Ukrasi s rubova ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima i pružancem (br. 14).
- List 2. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima i pružancem (br. 5).
- List 3. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima, br. 2 i 6 križićima i pisancem, a br. 11 i 12 križićima i plosnim kosim bodom.
- List 4. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima, br. 1 križićima, povlakom i dvostrukom prekrštenicom, br. 2 križićima, povlakom, dvostrukom prekrštenicom i pisancem.
- List 5. Ukrasi s rubova ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima, br. 6 križićima i plosnim kosim bodom a br. 9 križićima i pisancem.
- List 6. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima a br. 9 križićima i pisancem; uzorak br. 7 je iz Pušće Bistre.
- List 7. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima; br. 3 izrađen je pružancem.
- List 8. Ukrasi sa ženskih nošnja iz Posavine, tkani opačnim preborom.
- List 9. Ukrasi sa ženskih rubina iz Slavonije, izrađeni križićima (br. 2 i 3), pružancem (br. 1, 4 i 7) a br. 6 križićima i pisancem.
- List 10. Ukrasi sa ženske nošnje iz Prigorja (Zagreb), izrađeni križićima, br. 5 križićima i lančancem, a br. 4 i 6 križićima i pisancem.
- List 11. Ukrasi s poculica, br. 1 i 2 iz Posavine, ostali iz Sv. Ivana Žabno. Br. 2 vezen križićima, ostali tkani opačnim preborom
- List 12. Br. 1, 2, 3 ukrasi s poculica, br. 4, 5 ukrasi s peča, svi iz Moslavine, tkani opačnim preborom.
- List 13. Ukrasi s prevlaka za jastuke iz Moslavine, tkani opačnim preborom.
- List 14. Ukrasi s poculica iz okolice Križevaca. Br. 1 i 3 vezen križićima, br. 2 pletencem.
- List 15. Ukrasi s poculica iz Posavine, tkani opačnim preborom.
- List 16. Ukrasi s poculica iz Posavine, br. 2 vezen povlakom, ostali tkani opačnim preborom.
- List 17. Br. 1 ukras s peče, br. 2 s poculice iz Posavine, tkani opačnim preborom.
- List 18. Ukrasi s poculica jugoistočno od Zagreba. Br. 1 i 2 tkani opačnim preborom, br. 3 vezen u sitno, br. 4 vezen povlakom i u sitno.
- List 19. Dio posavske poculice iz okolice Sunje, vezene povlakom.

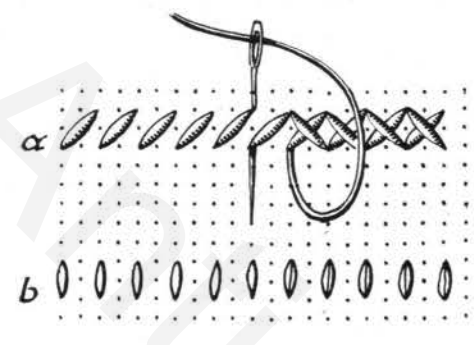
- List 20. Dijelovi poculica iz Posavine; br. 1 vezen povlakom, br. 2 povlakom i u sitno.
- List 21. Dio poculice iz Posavine, vezen povlakom.
- List 22. Dijelovi poculica jugoistočno od Zagreba. Br. 1 tkan opačnim preborom, br. 2 i 3 vezeni povlakom i u sitno.
- List 23. Dijelovi poculica iz okolice Sv. Ivana Žabno; br. 1 tkan opačnim preborom, br. 2 i 3 vezeni povlakom i u sitno.
- List 24. Ukrasi sa ženske nošnje iz Brezovice, protkivani, guste pruge kod gornjeg uzorka su šibrane (rips).
- List 25. Ukrasi sa ženskih nošnja (opleća) iz Žumberka. Br. 1—4 izrađen plosnim kosim bodom, ostali vezeni opačkom, a br. 10, 11, 12 opačkom i plosnim kosim bodom.
- List 26. Ukrasi s rubina iz Đakovštine, izrađeni pozlatinskim vezom i pisancem.
- List 27. Ukrasi sa skuta rubina iz Đakovštine, izrađeni pozlatinskim vezom, a br. 1, 2, 4 pozlatinskim vezom i pisancem.
- List 28. Ukrasi s ručnika iz Đakovštine, vezeni pisancem, a posljednji uzorak pisancem i kosim bodom.
- List 29. Ukraši s ručnika iz okolice Đakova, vezen pisancem.
- List 30. Dijelovi poculica iz Velikog Bukovca u Podravini, vezeni lančancem i plosnim vezom po pismu.
- List 31. Dijelovi poculica iz Velikog Bukovca u Podravini, vezeni lančancem, plosnim vezom po pismu i obametom; na rubovima su kačkani zupci.
- List 32. Dijelovi ukrasa s pojasa, torbaka, čarapa i pregača iz Like, vezeni lančancem svilom na čohi (rizi).
- List 33. Dijelovi ukrasa s pojasa torbaka, čarapa i pregača iz Like, vezeni lančancem svilo mna čohi (rizi).
- List 34. Br. 1 i 3 ukrasi s opleća, br. 2 i 4 ukrasi s marama iz Slavonije, izrađeni bušenim vezom, plosnim vezom po pismu i ovijancem, a br. 4 i lančancem.
- List 35. Ukrasi s rubina iz Slavonije, vezeni bušenim vezom, plosnim vezom po pismu, lančancem i ovijancem.
- List 36. Ukrasi sa ženskih rubina i marama iz Podravine, vezeni bušenim vezom, plosnim vezom po pismu i ovijancem, a br. 5 i opletušom.
- List 37. Ukrasi s rukava opleća iz Sunje, vezeni lančancem, plosnim vezom po pismu, tvezom a prvi uzorak i tvezom po tvezu.
- List 38. Ukraši s rukava opleća iz Sunje, vezen obametom, lančancem, plosnim vezom po pismu i tvezom.
- List 39. Ukraši sa ženske pregače iz Sunje vezen plosnim vezom po pismu, obametom, lančancem, širokim i običnim ovijancem, prepletencem, tvezom i bušenim vezom.

- List 40. Raspleti sa ženskih i muških rubina iz Slavonije naročito iz okolice Vinkovaca.
- List 41. Ukrasi s muških košulja iz Posavine, izrađeni grbežom.
- List 42. Ukraši s muške košulje iz Posavine izrađeni grbežom.
- List 43. Ukraši s muške košulje iz Posavine, izrađeni grbežom i opletušom.
- List 44. Ukraši s muških košulja iz Posavine, izrađeni grbežom a br. 2 grbežom i lozanjem.
- List 45. U 3. redu ukrasi s poculica iz Podravine; originali vezeni vunom i to pečkim vezom, lozanjem, ovijancem, a 2. uzorak 3. reda i plosnim vezom po pismu. Ostali ukrasi s peča iz Posavine, svi izrađeni pečkim vezom, a osim toga 1. red prepletencem i ovijancem, 2. red plosnim vezom po pismu, br. 1 i ovijancem, 4. red plosnim vezom po pismu, a 5. red lančancem, širokim ovijancem i plosnim vezom po pismu.
- List 46. Br. 2 i 3 ukrasi s poculica iz Podravine, br. 1 i 4 iz Posavine svi izrađeni pečkim vezom, a osim toga br. 1 širokim ovijancem, br. 2 običnim i širokim ovijancem, lančancem i dvostrukom prekrštenicom, br. 3 običnim i širokim ovijancem, lančancem i dvostrukom prekrštenicom, a br. 4 ovijancem i plosnim vezom po pismu.
- List 47. Ukraši sa ženskog rukava iz Posavine, izrađeni pečkim vezom, širokim ovijancem i plosnim vezom po pismu.
- List 48. Ukrasi s peča iz Posavine, vezeni pečkim vezom, plosnim vezom po pismu te običnim i širokim ovijancem.
- List 49. Ukrasi s peča iz Posavine, izrađeni pečkim vezom, običnim i širokim ovijancem i plosnim vezom po pismu.
- List 50. Ukrasi s peča iz Posavine, izrađeni pečkim vezom, običnim i širokim ovijancem te plosnim vezom po pismu.
- List 51. Ukrasi s peča iz Posavine, izrađeni pečkim vezom, običnim i širokim ovijancem, lančancem (br. 1) te plosnim vezom po pismu.
- List 52. Čipke rađene iglom. Ukrasi sa ženskih košulja s otoka Paga.
- List 53. Kačkane čipke s ručnika i poculica iz gornje Hrvatske.
- List 54. Kačkane čipke s ručnika i poculica iz gornje Hrvatske.
- List 55. Pletene čipke s marama iz Harkanovaca, Koške i Bizovca.
- List 56. Čipke na balantiće s poculica iz gornje Hrvatske.
- List 57. Priplet, šivana čipka iz Privlake. (Iz zbirke učiteljice Jelke Plivelić).

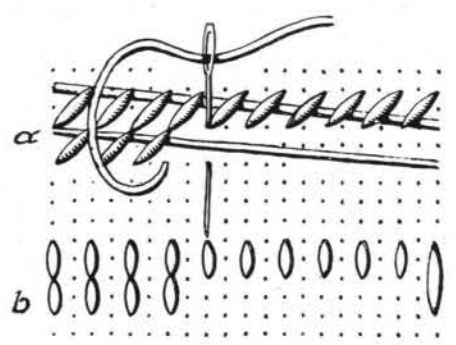

I.

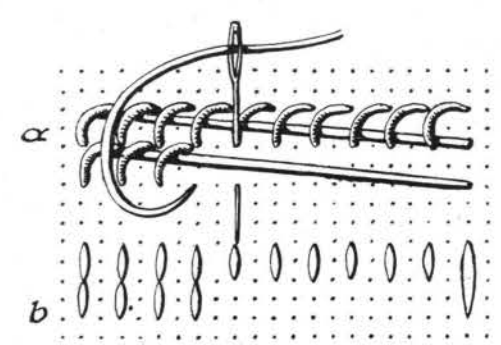
Vrsle bodova
α lice b naliče

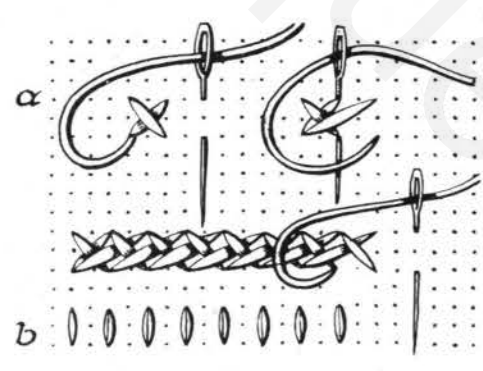
1. križići

2. pružanac

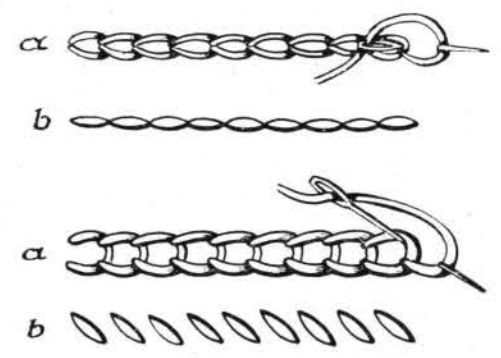
3. napuštanac ili čupavac

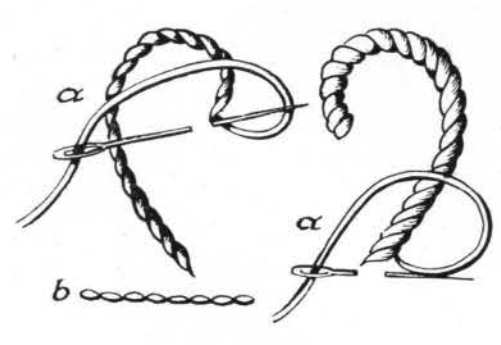
4. pletenac

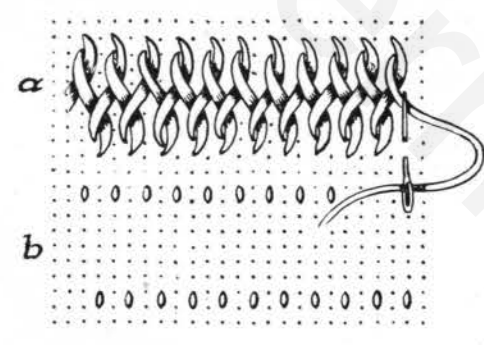
5. plosni kosi bod

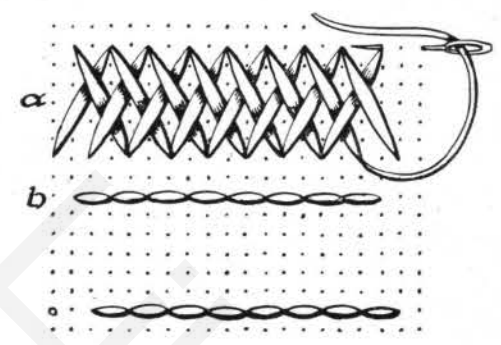
6. obični i široki lančanac

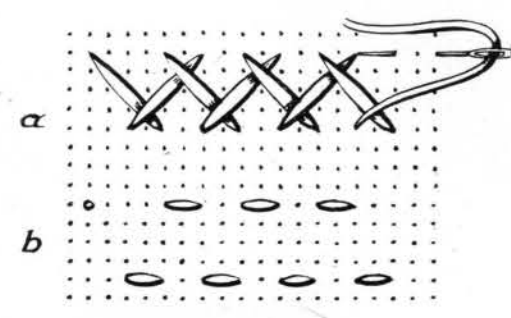
7. obični i široki ovijanac

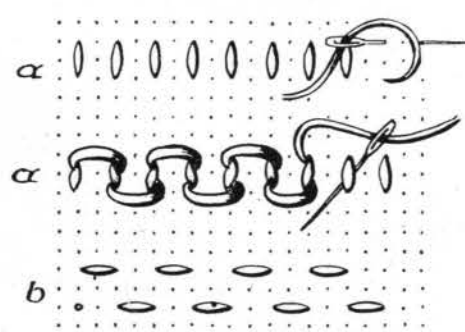
8. prepletanac

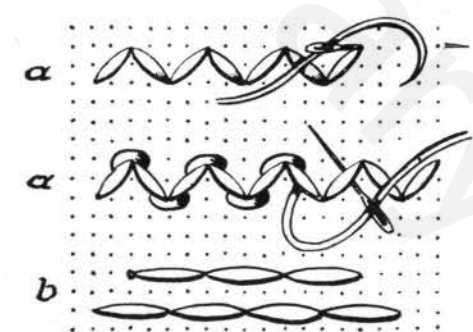
9. prepletanac

10. dvostruka prekrštenica

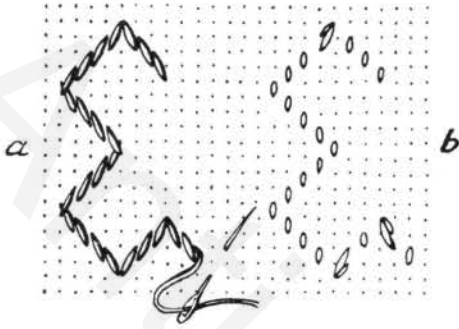
11. ravna opletuša

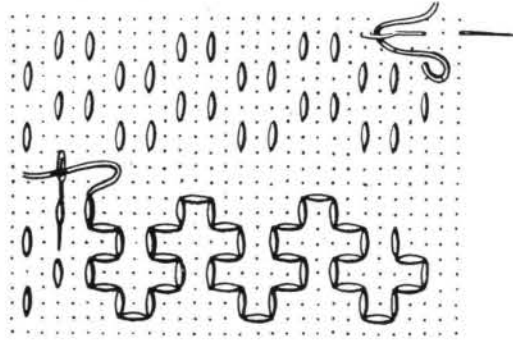
12. kosā opletuša

II.

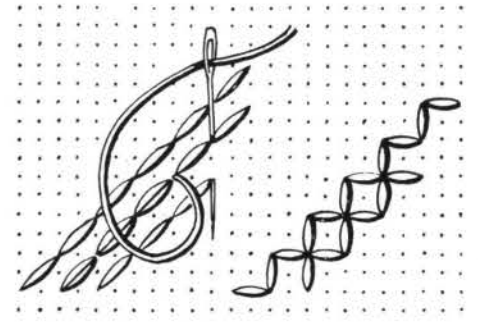
Vrste bodova
a lice b naličje

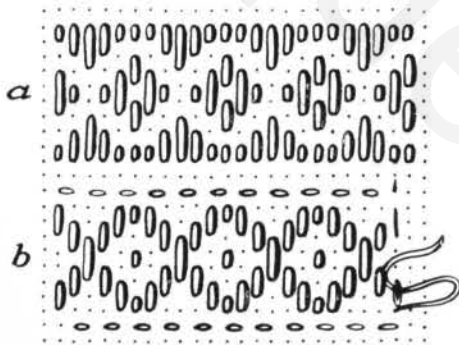
13. u sitno

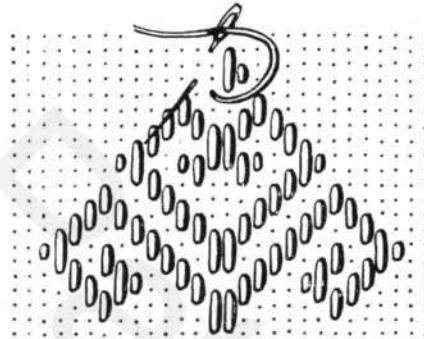
14. pisanac

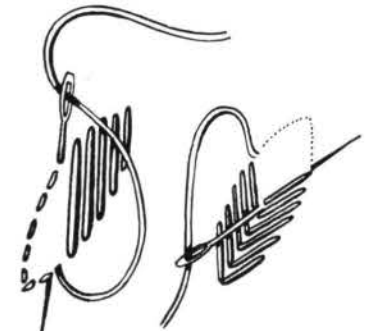
15. lozanje

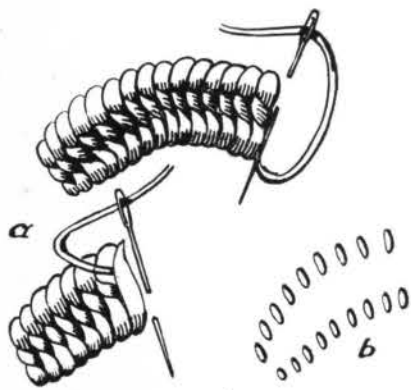
16. opačak

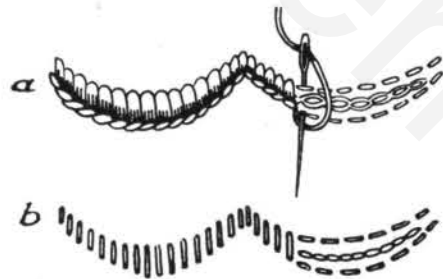
17. povlaka

18. plosni vez po pismu

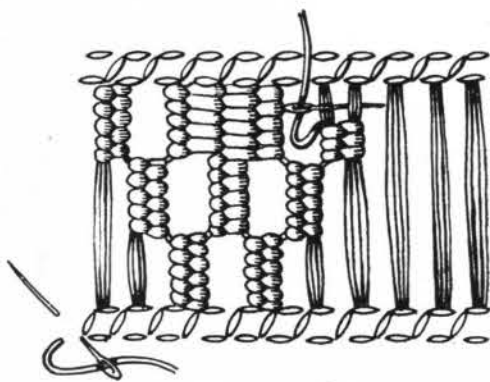
19. pečki vez

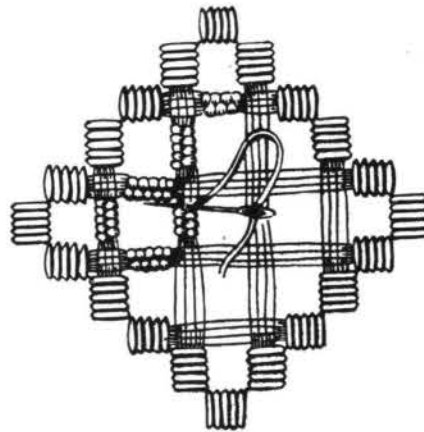
20. obarnel

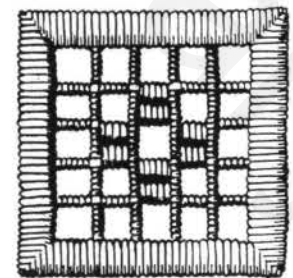
21. bušeni vez

22. razplet

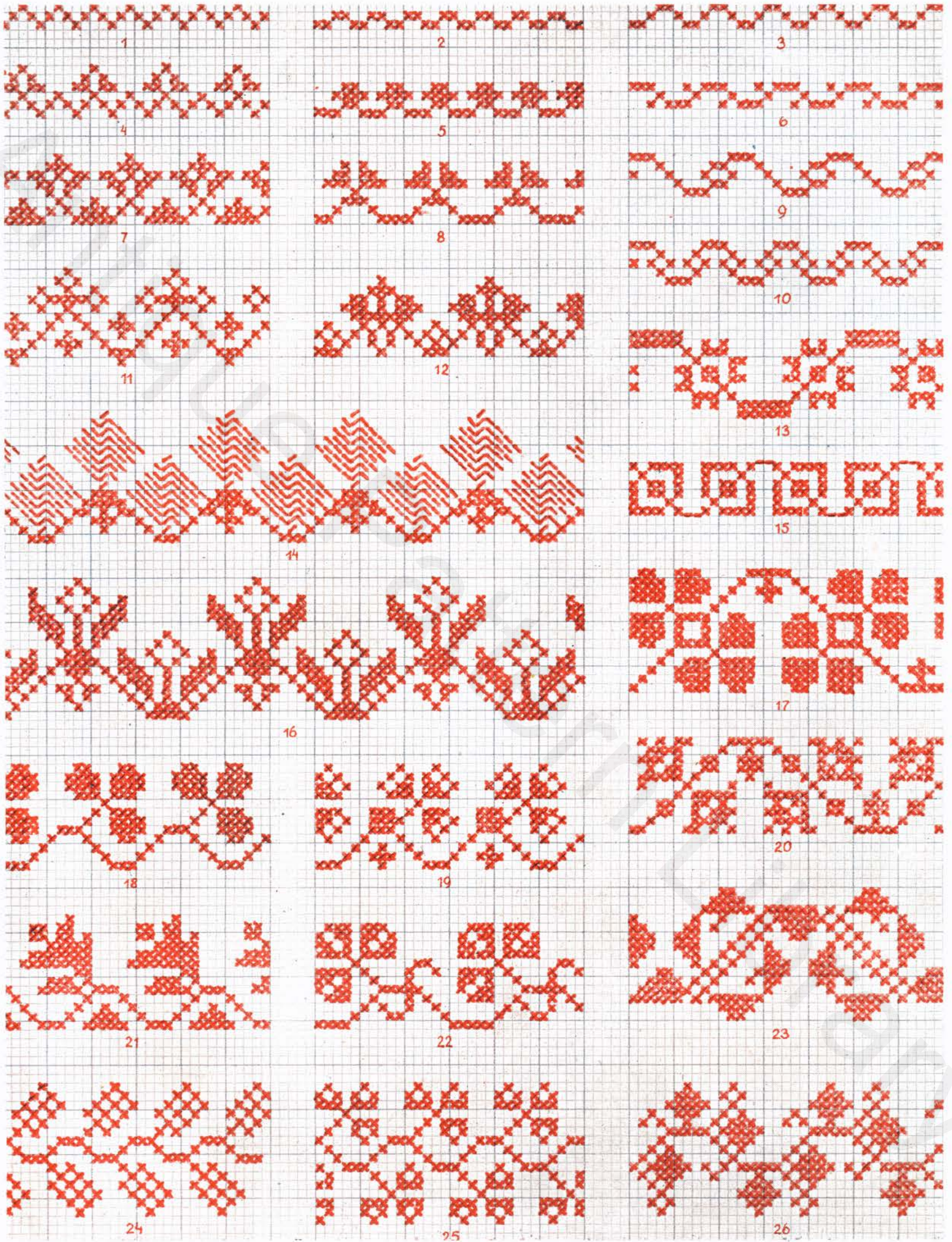

23. izrezanac

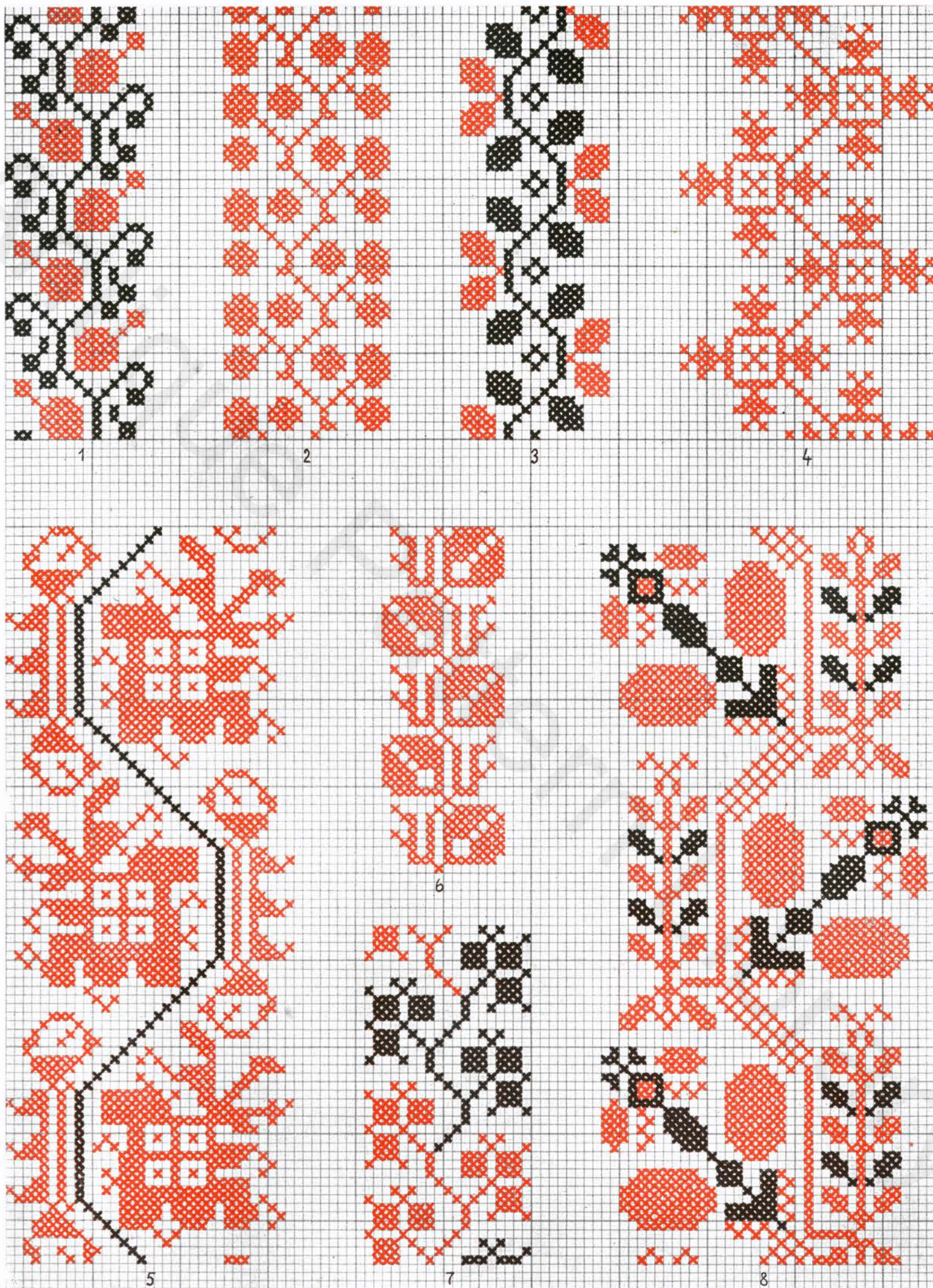

24. ivez po ivezu

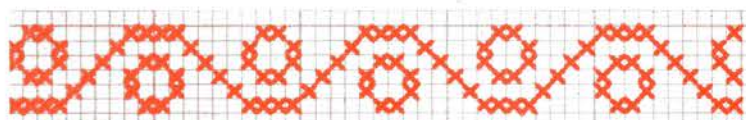

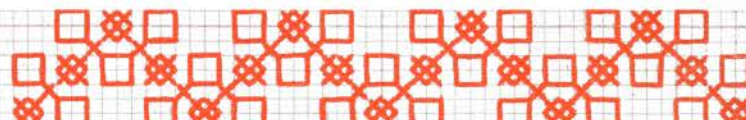

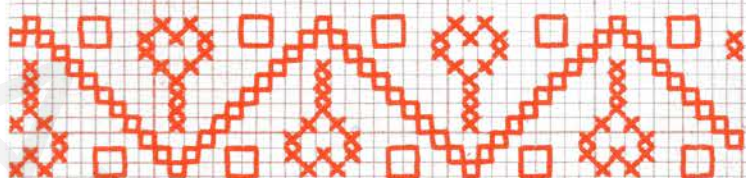

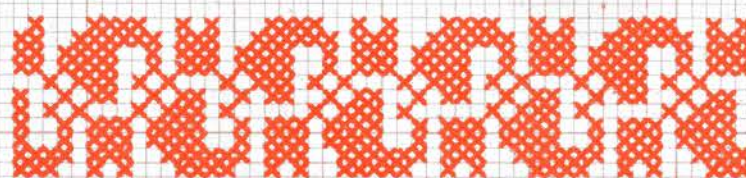
1

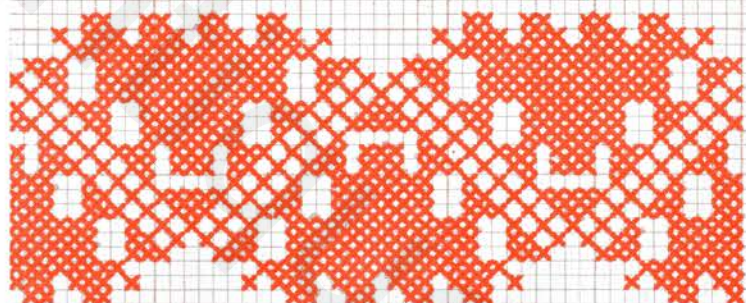
6

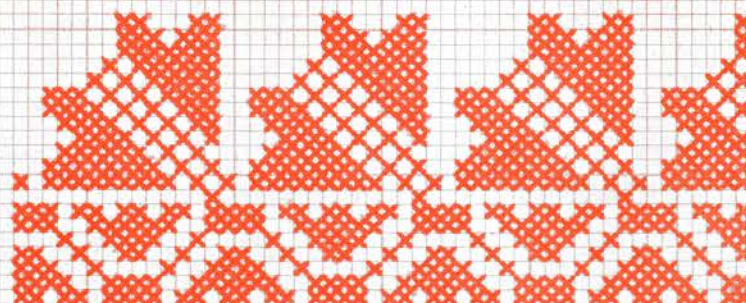
2

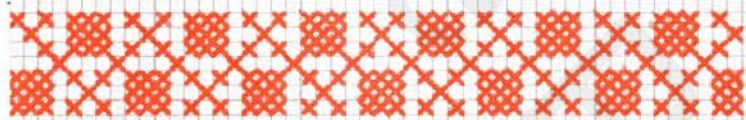
7

3

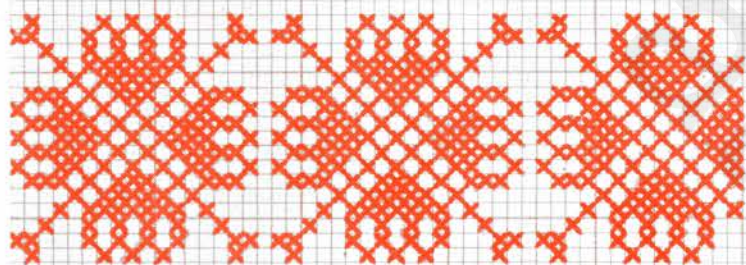
8

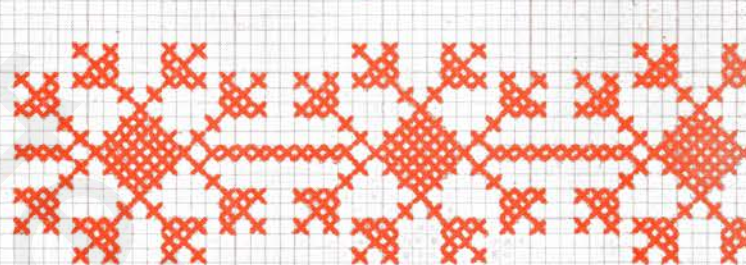
4

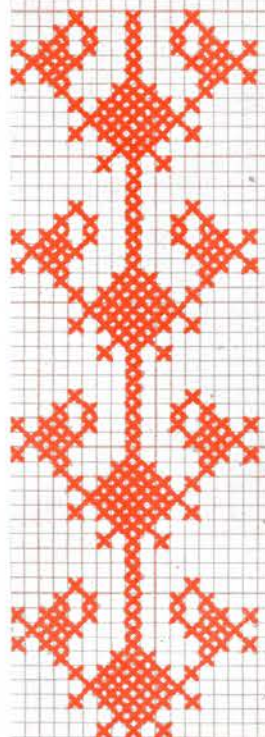
9

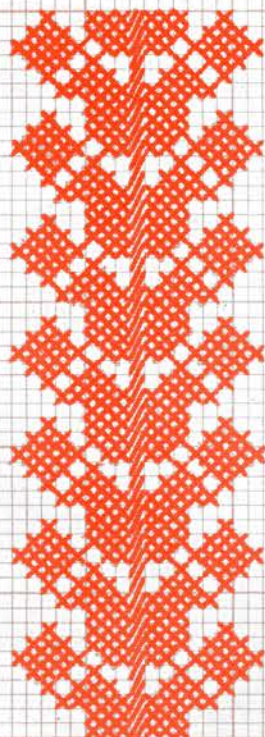
5

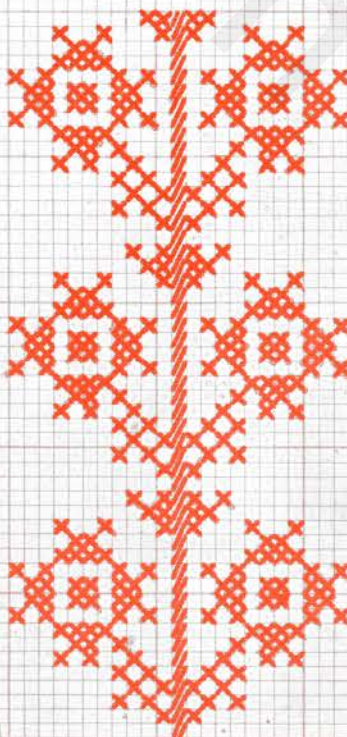
10

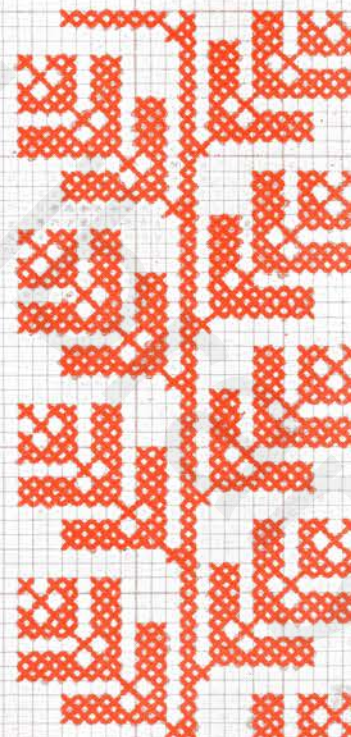
10

11

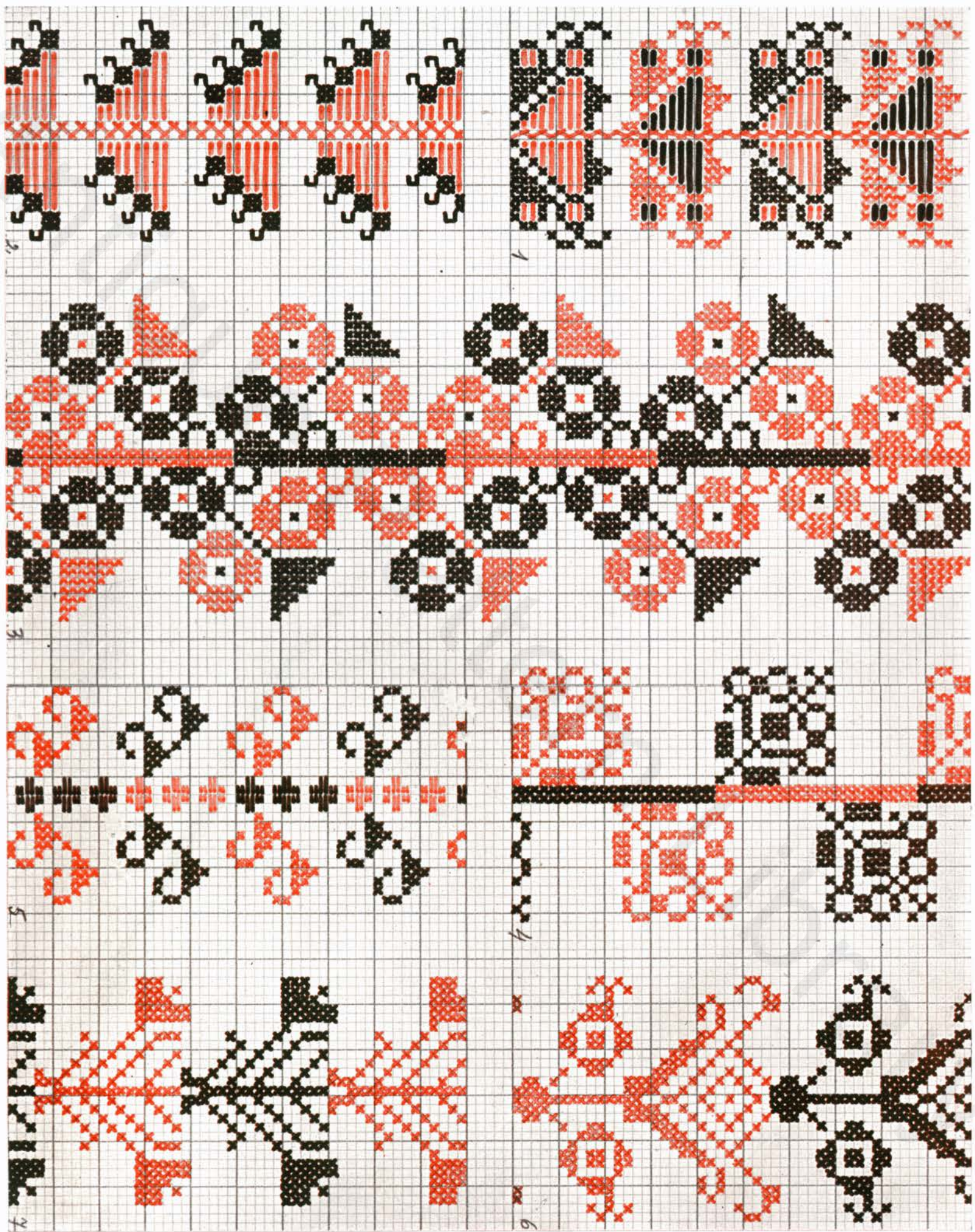

12

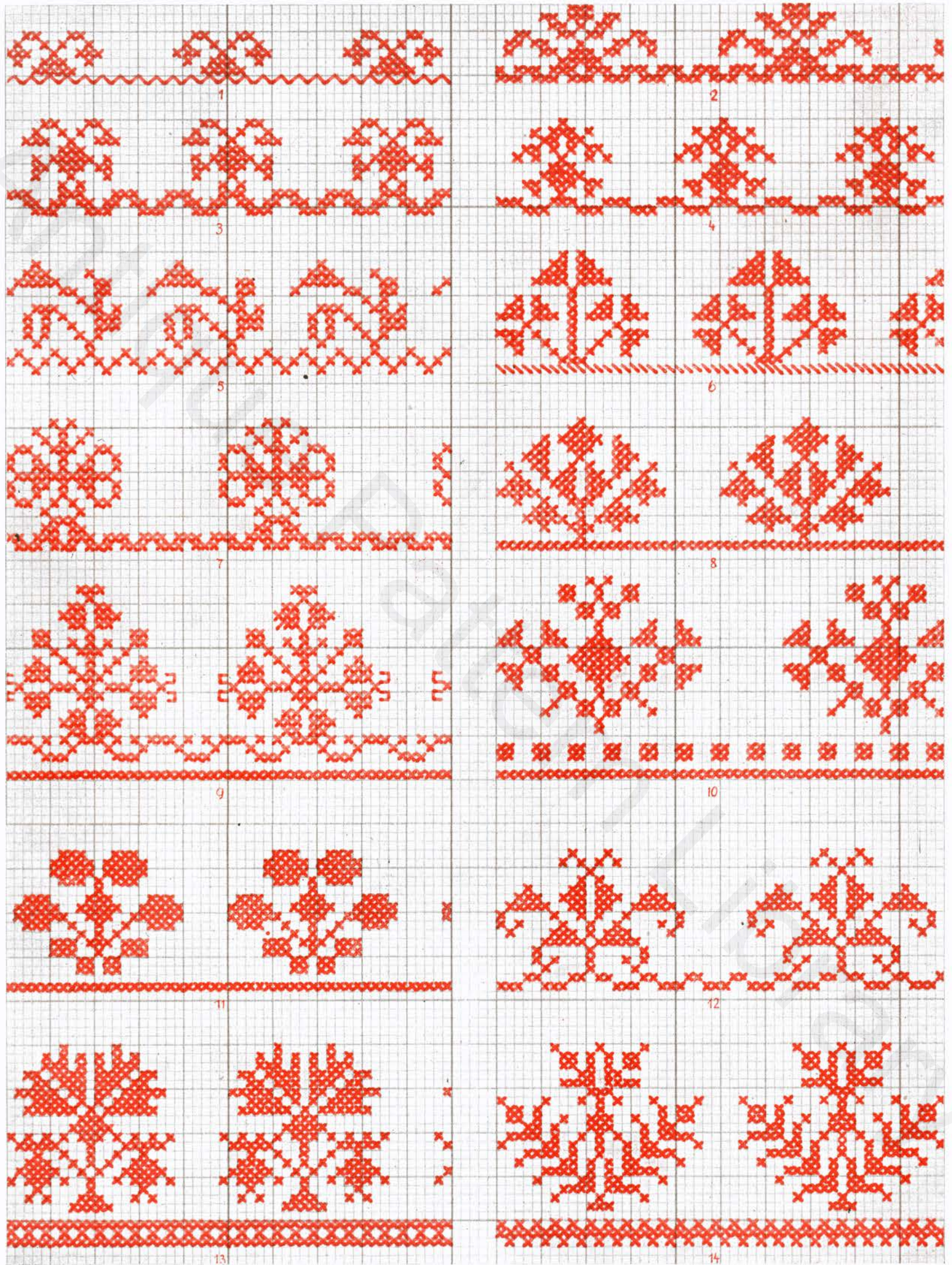

13

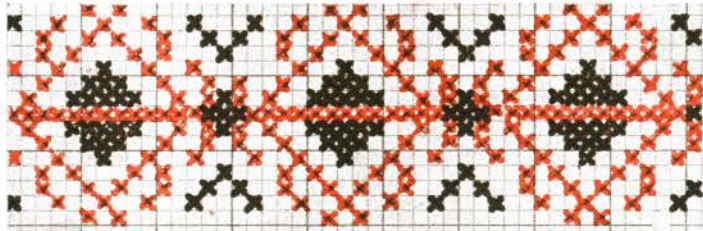

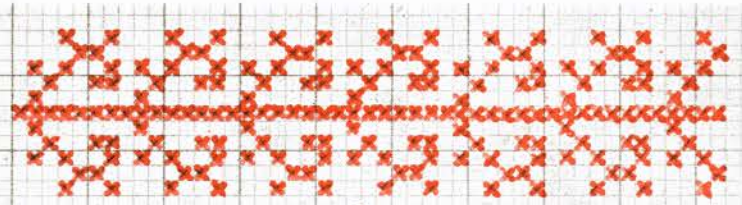

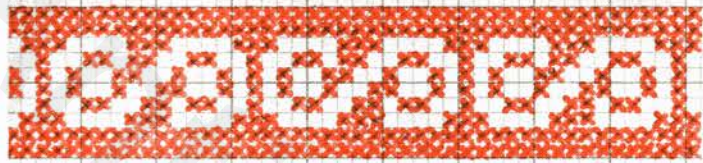

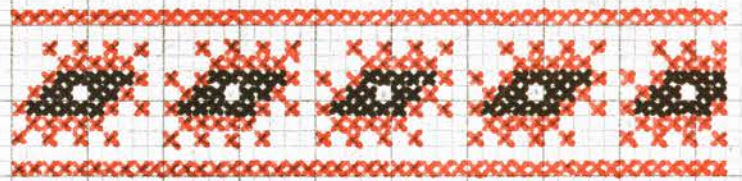
1

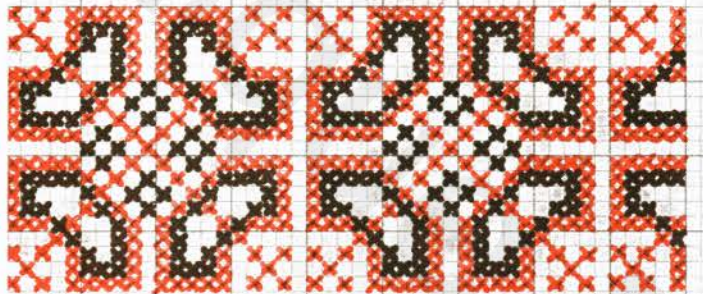
2

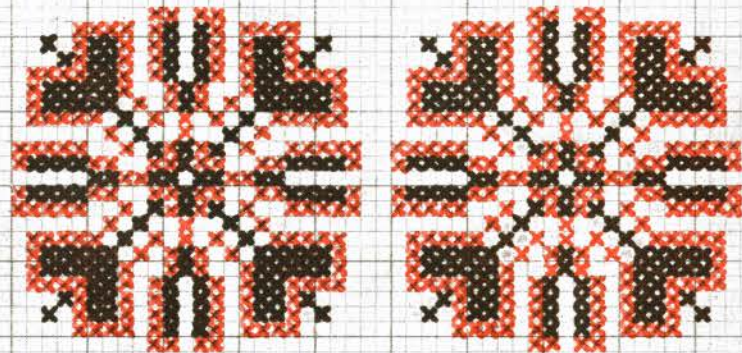
3

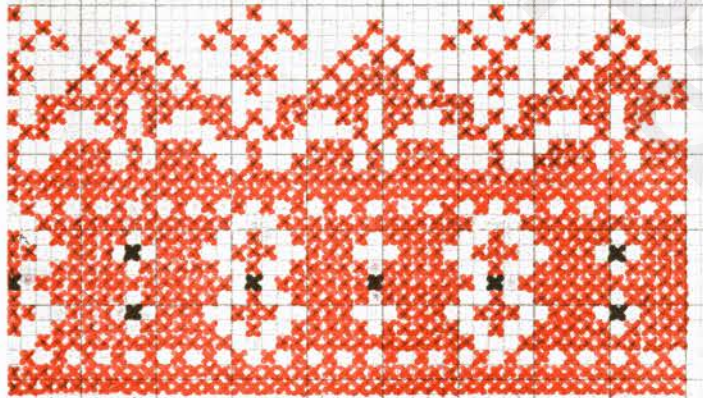
4

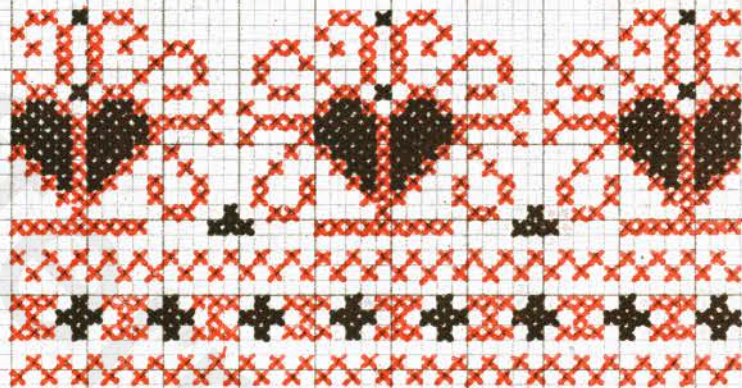
5

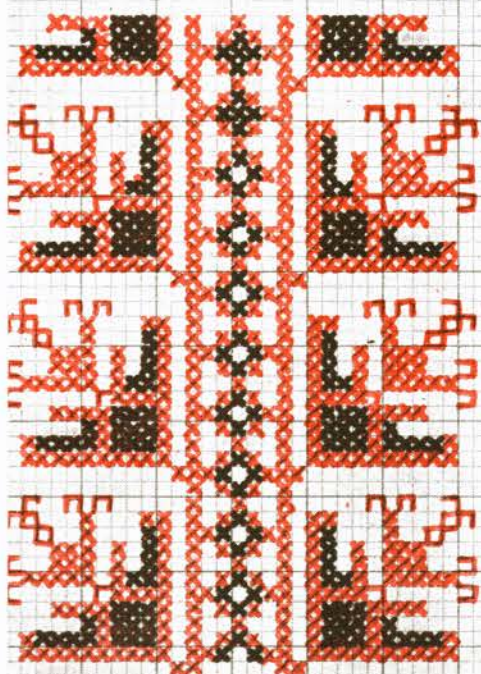
6

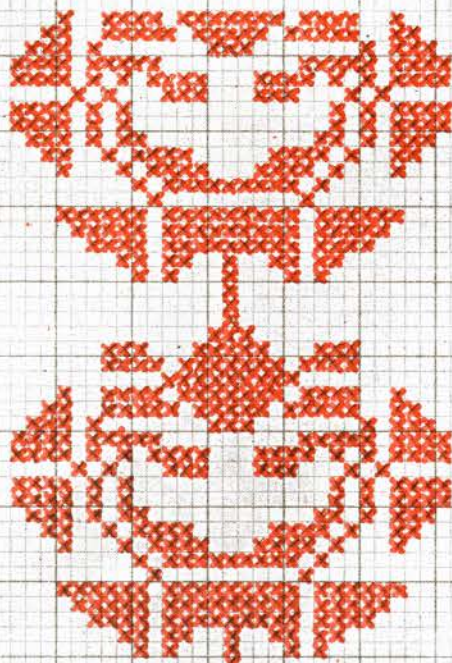
7

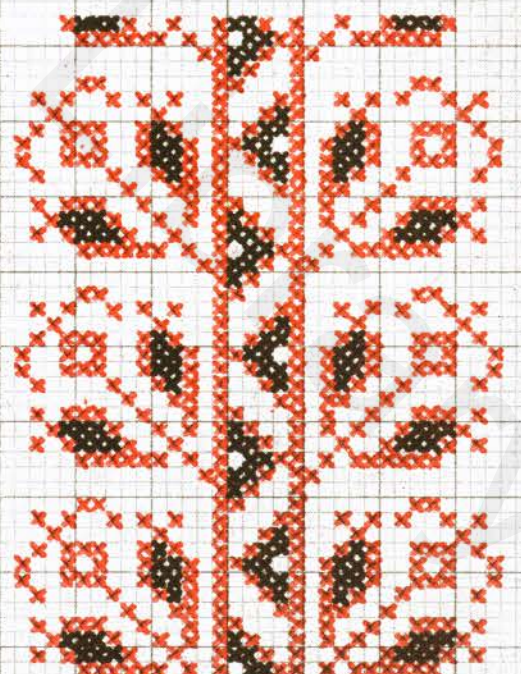
8

9

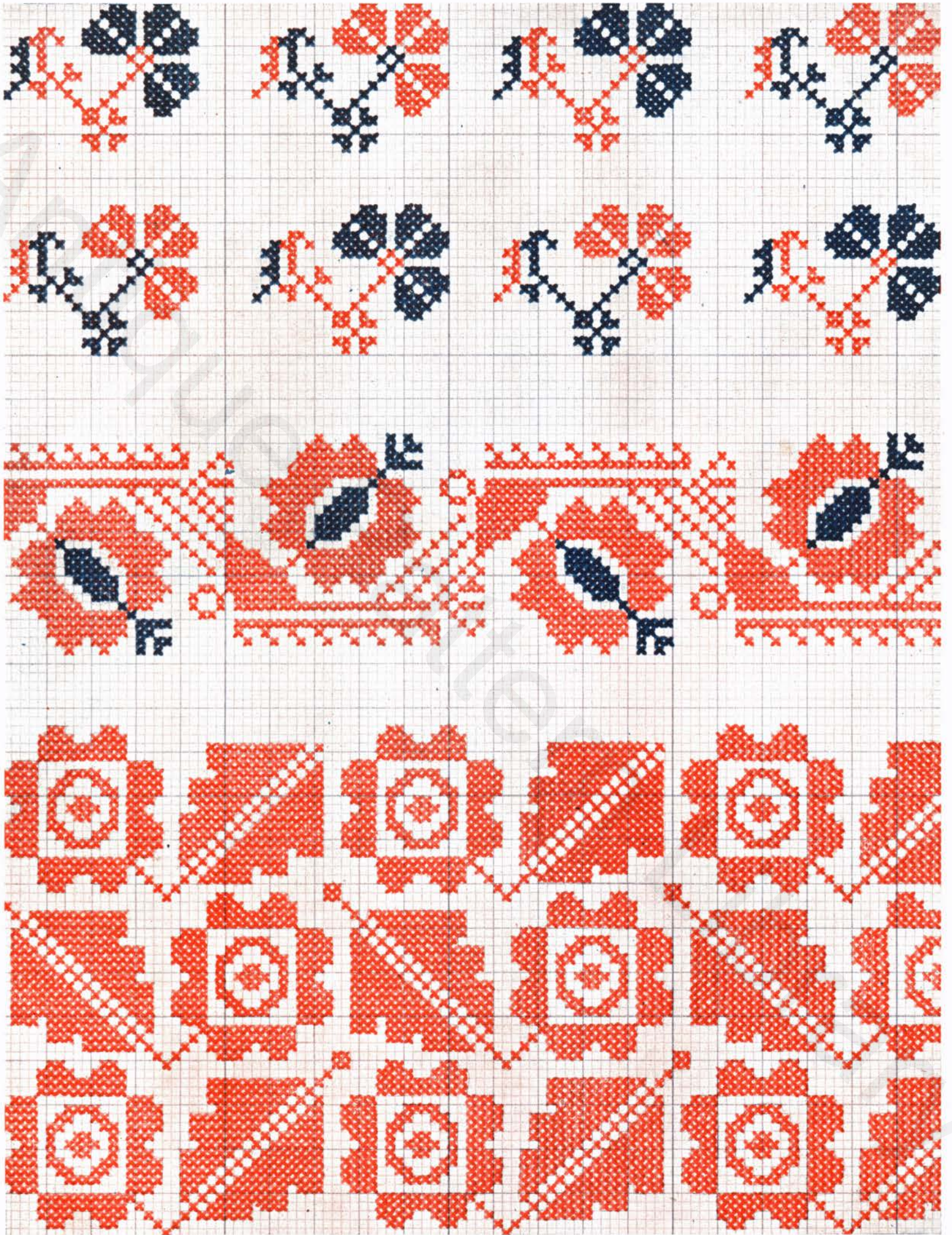

10

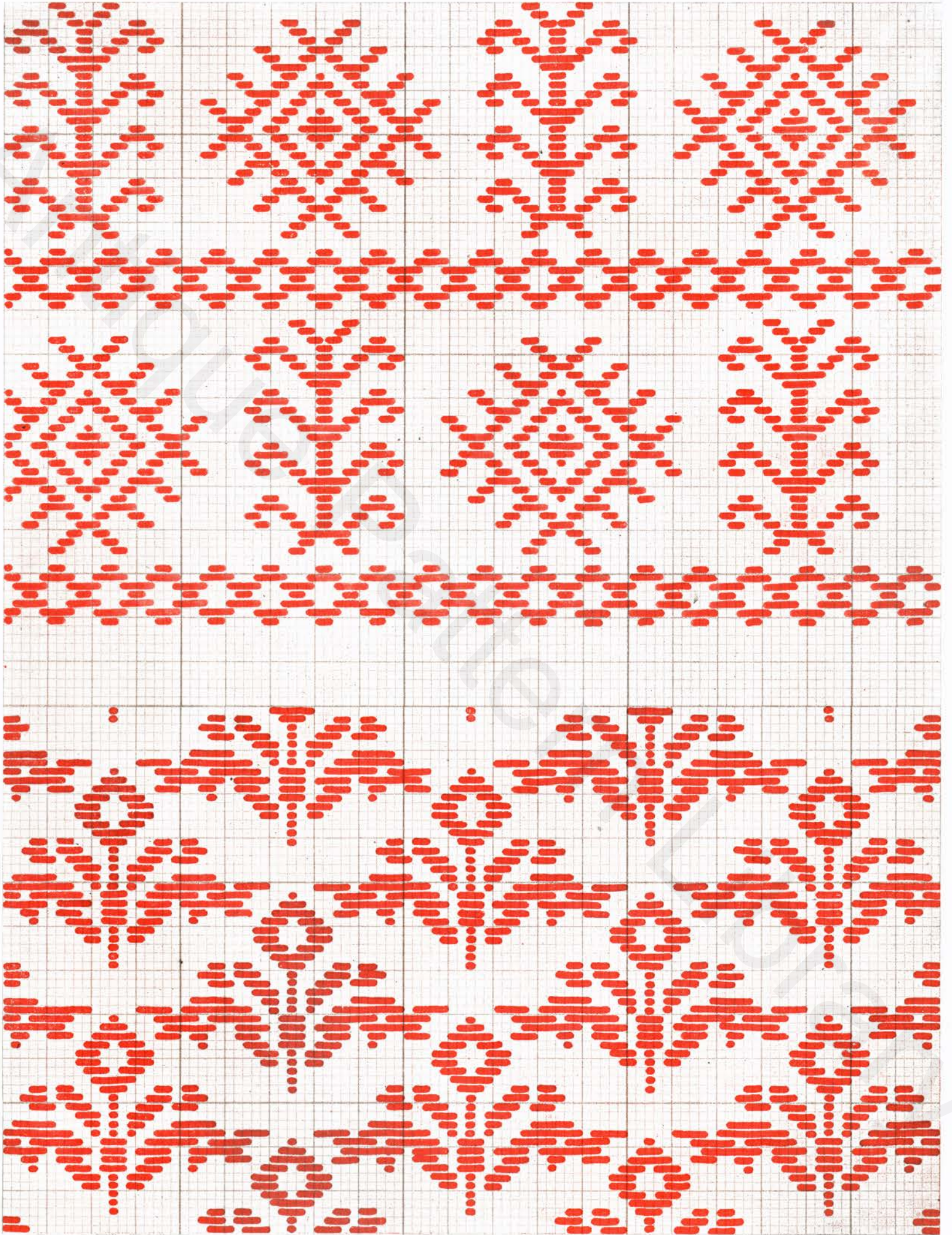

11

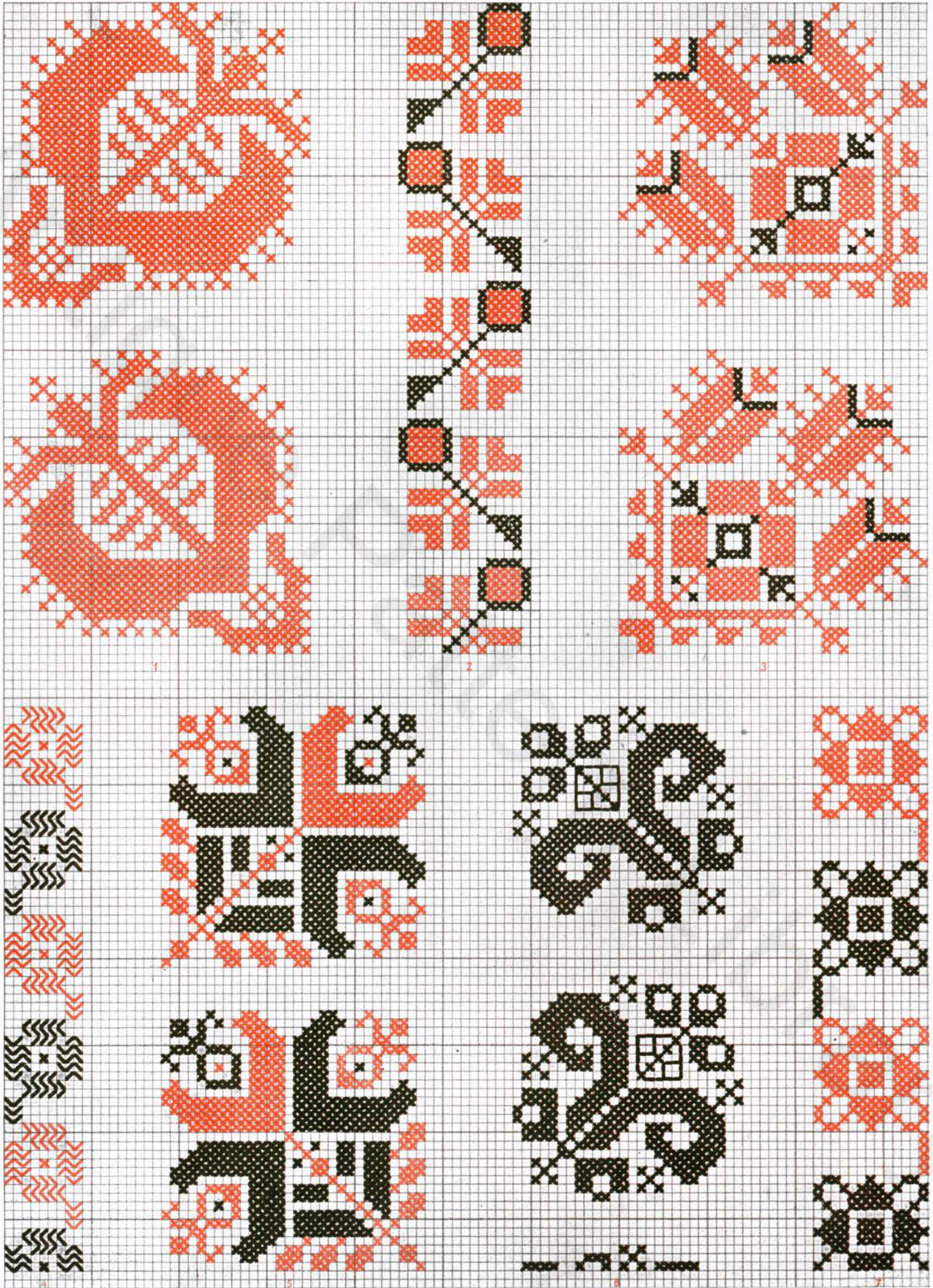

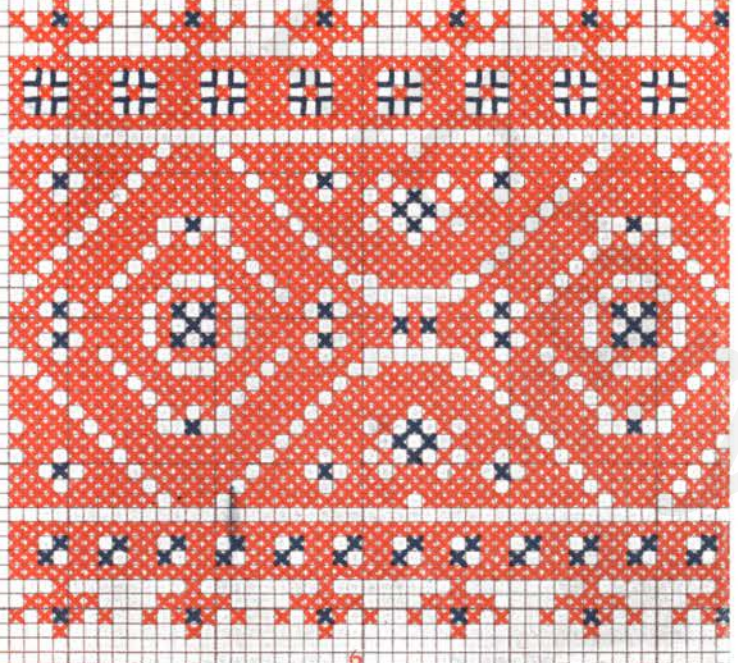
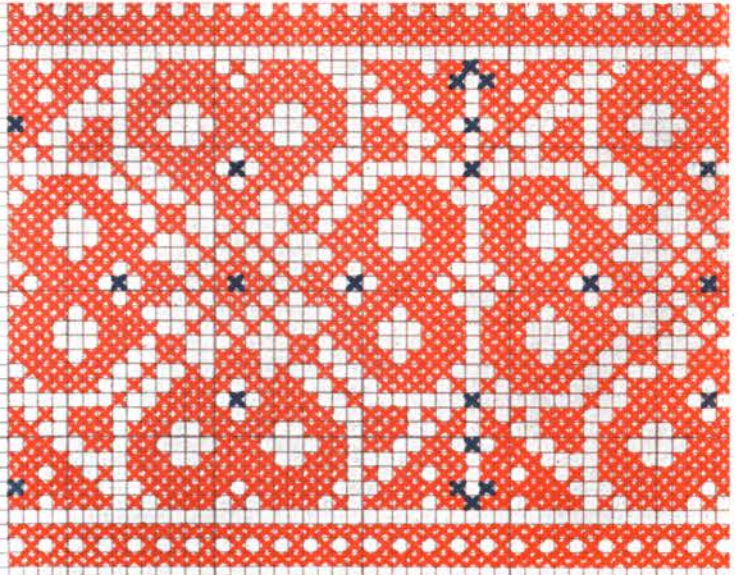
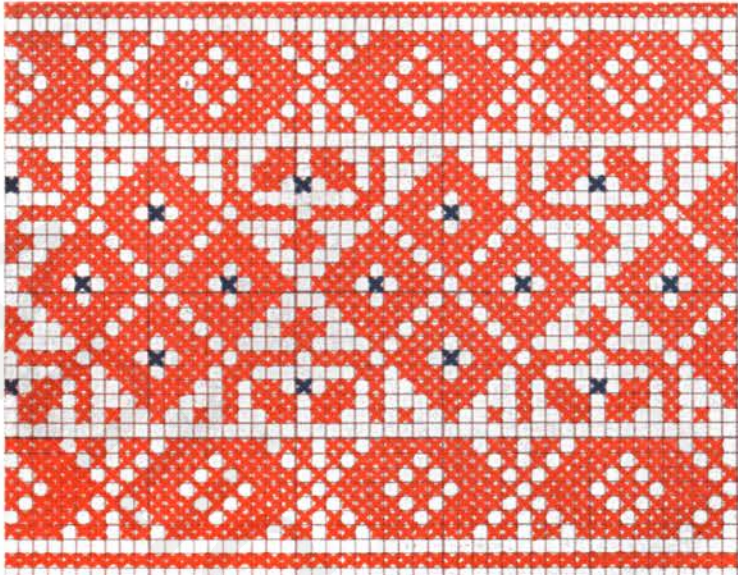

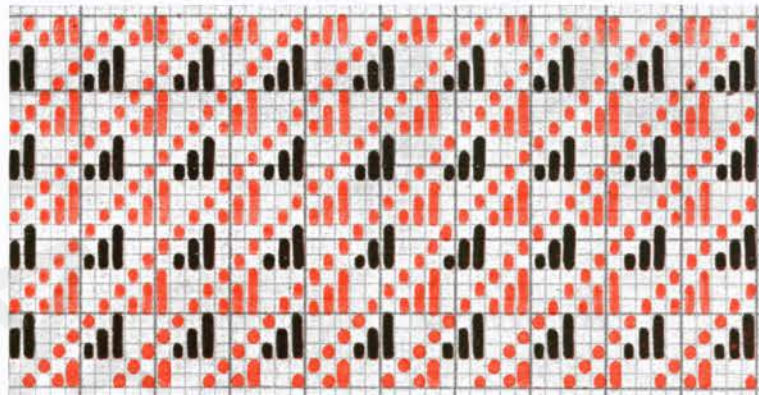

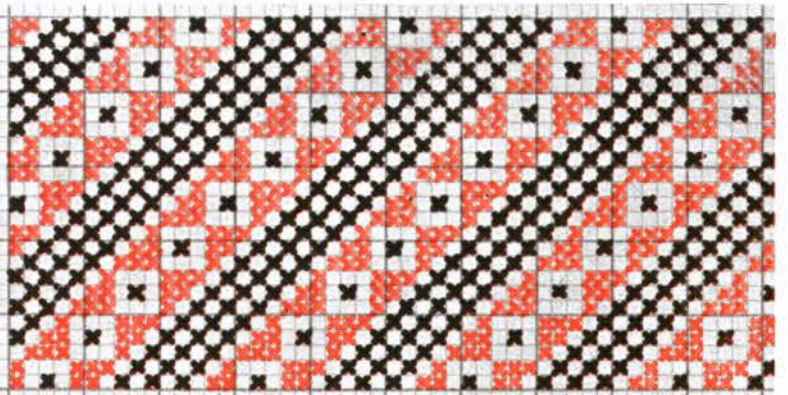

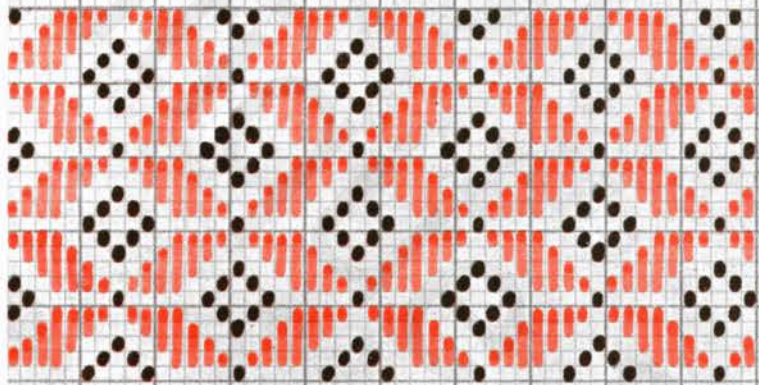

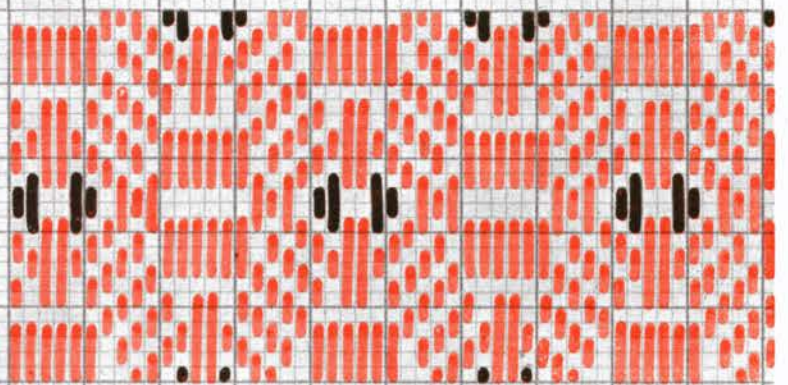
1

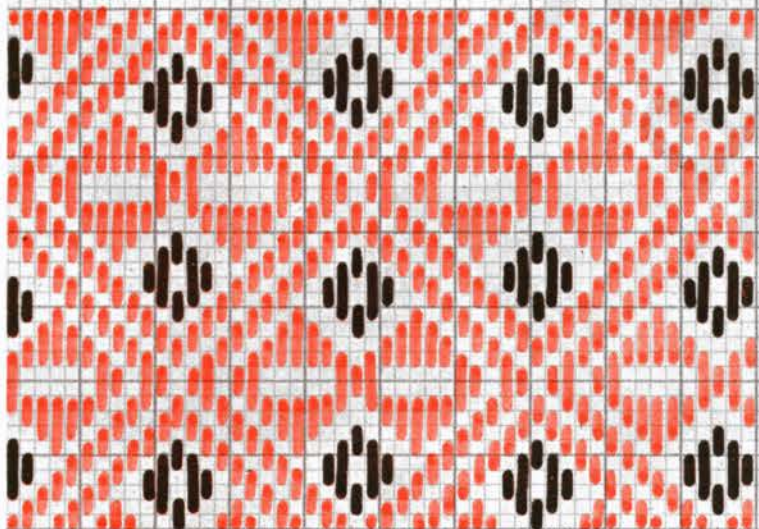
2

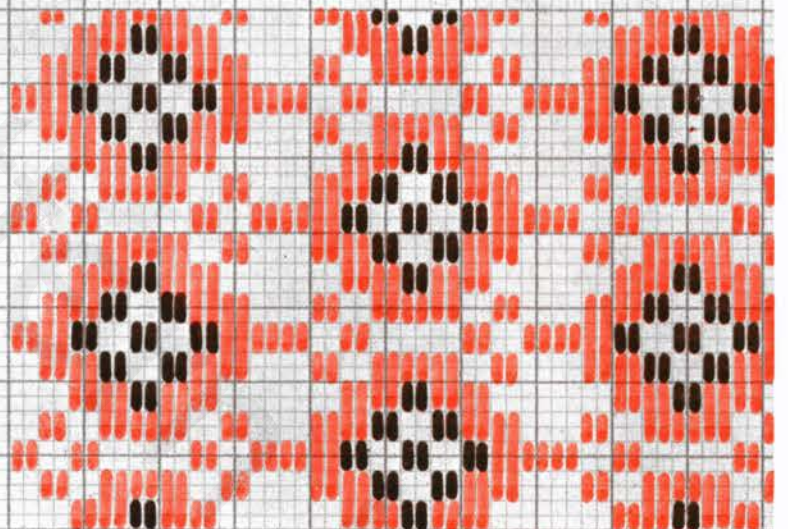
3

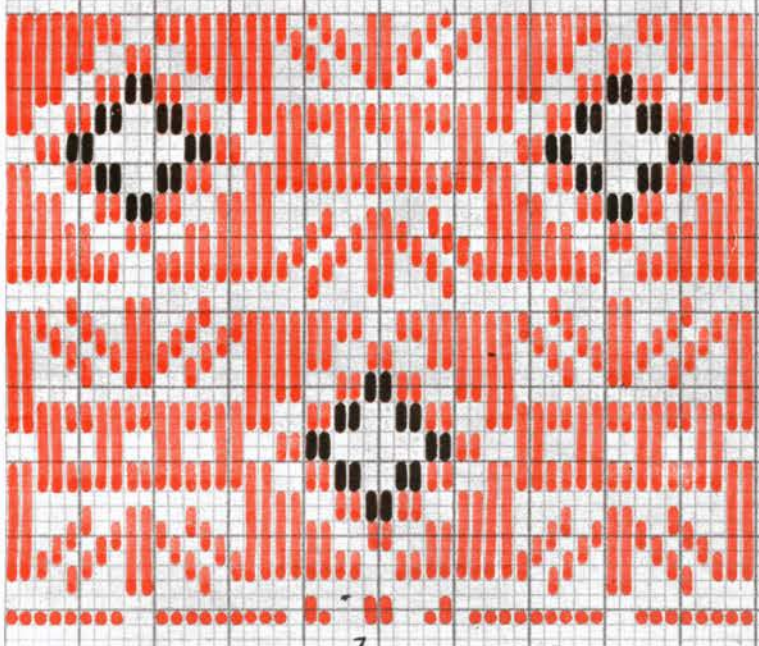
4

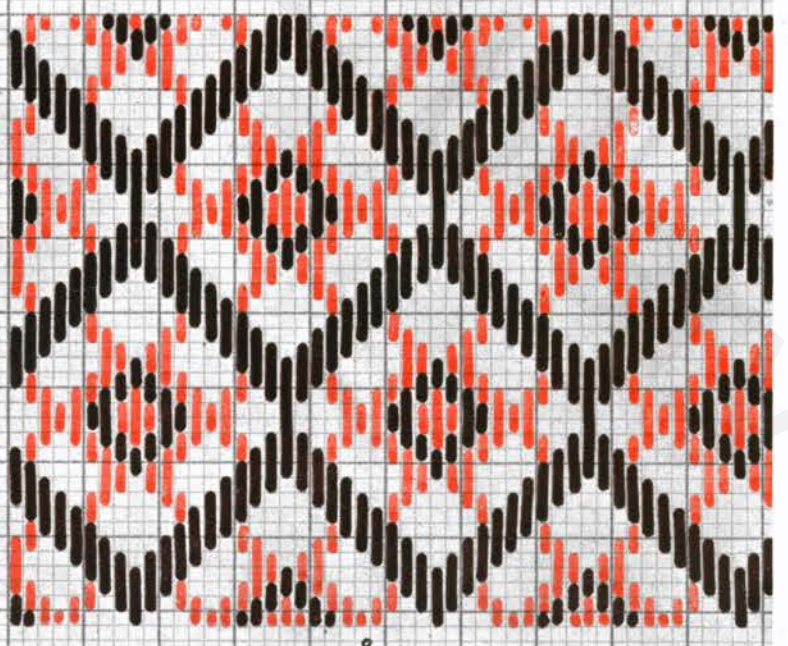
5

6

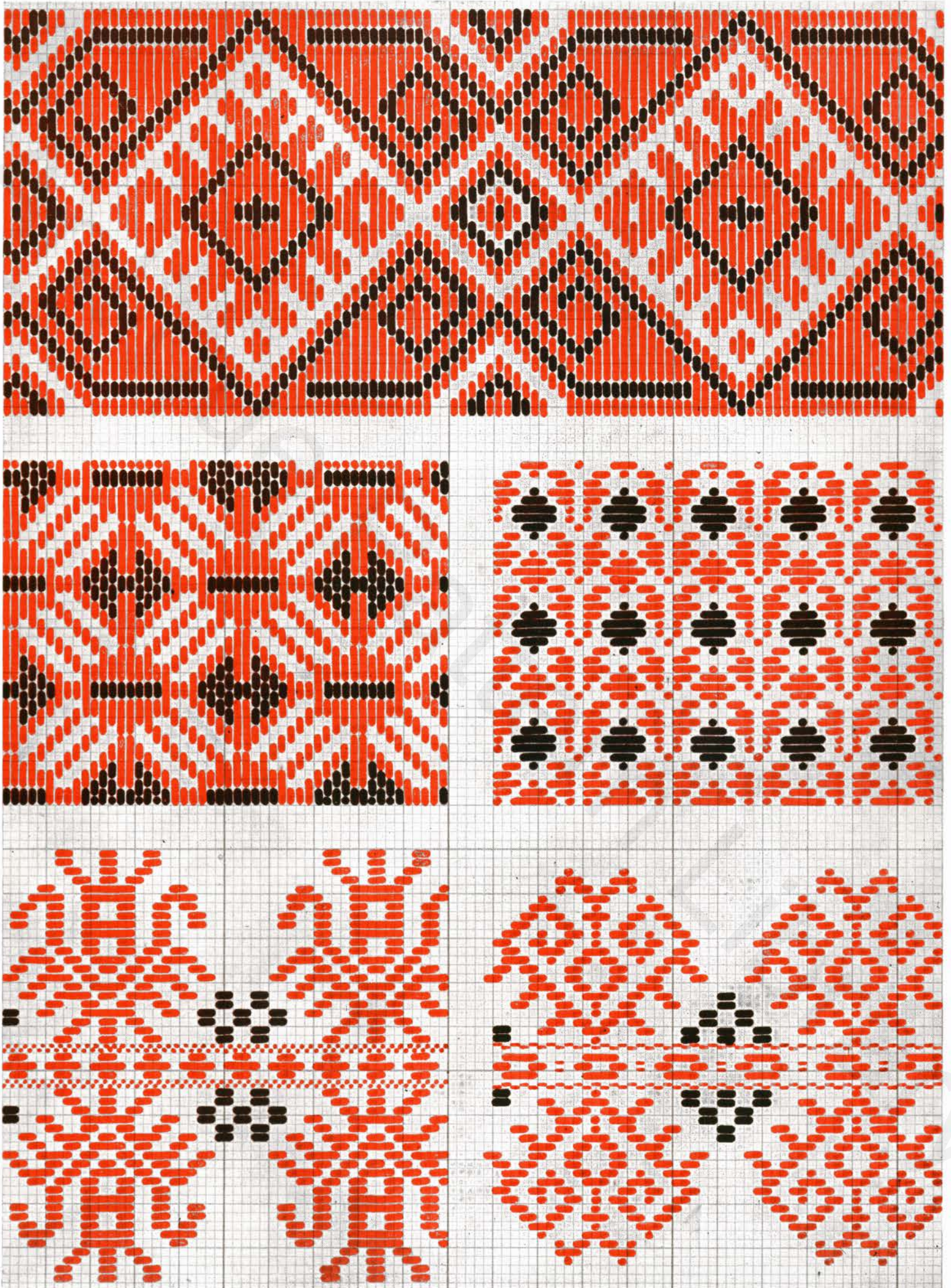

7

8

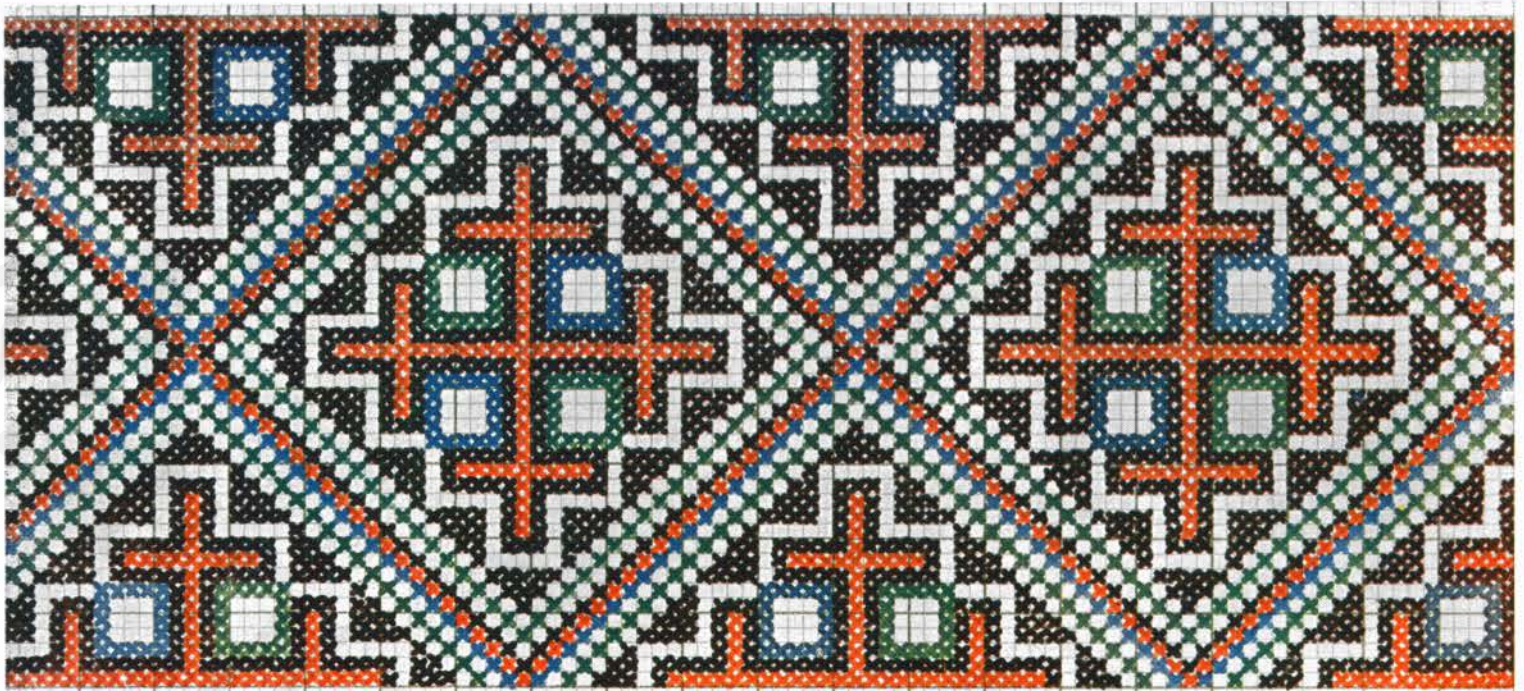

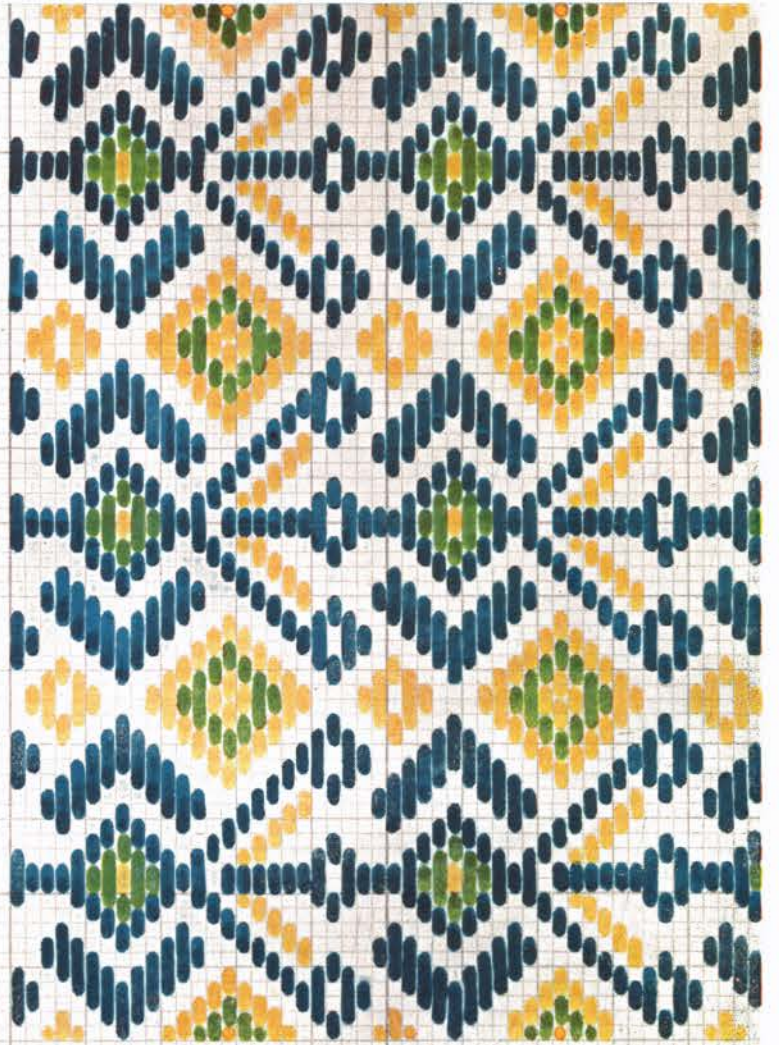

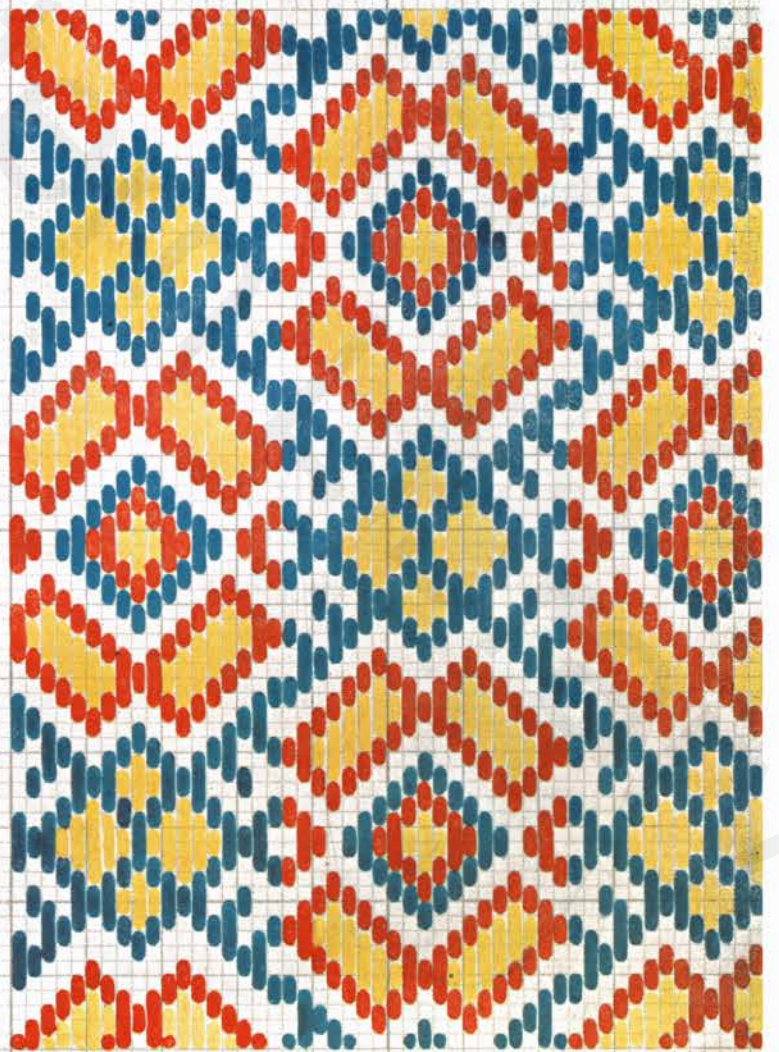
1

2

3

4

1

2

3

4

1

2

3

4

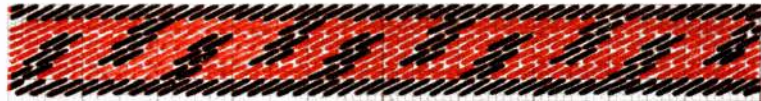

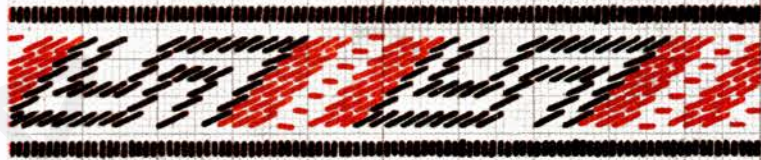

1

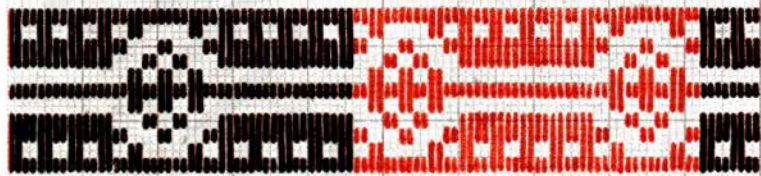
2

3

4

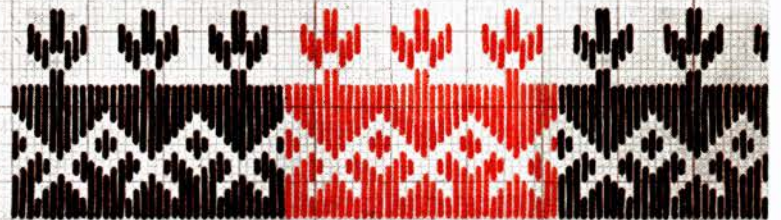
5

6

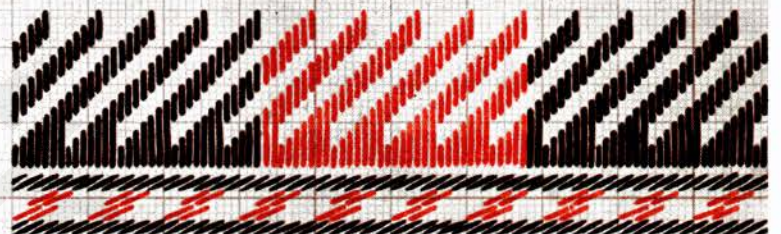
7

8

9

10

11

12

13

14

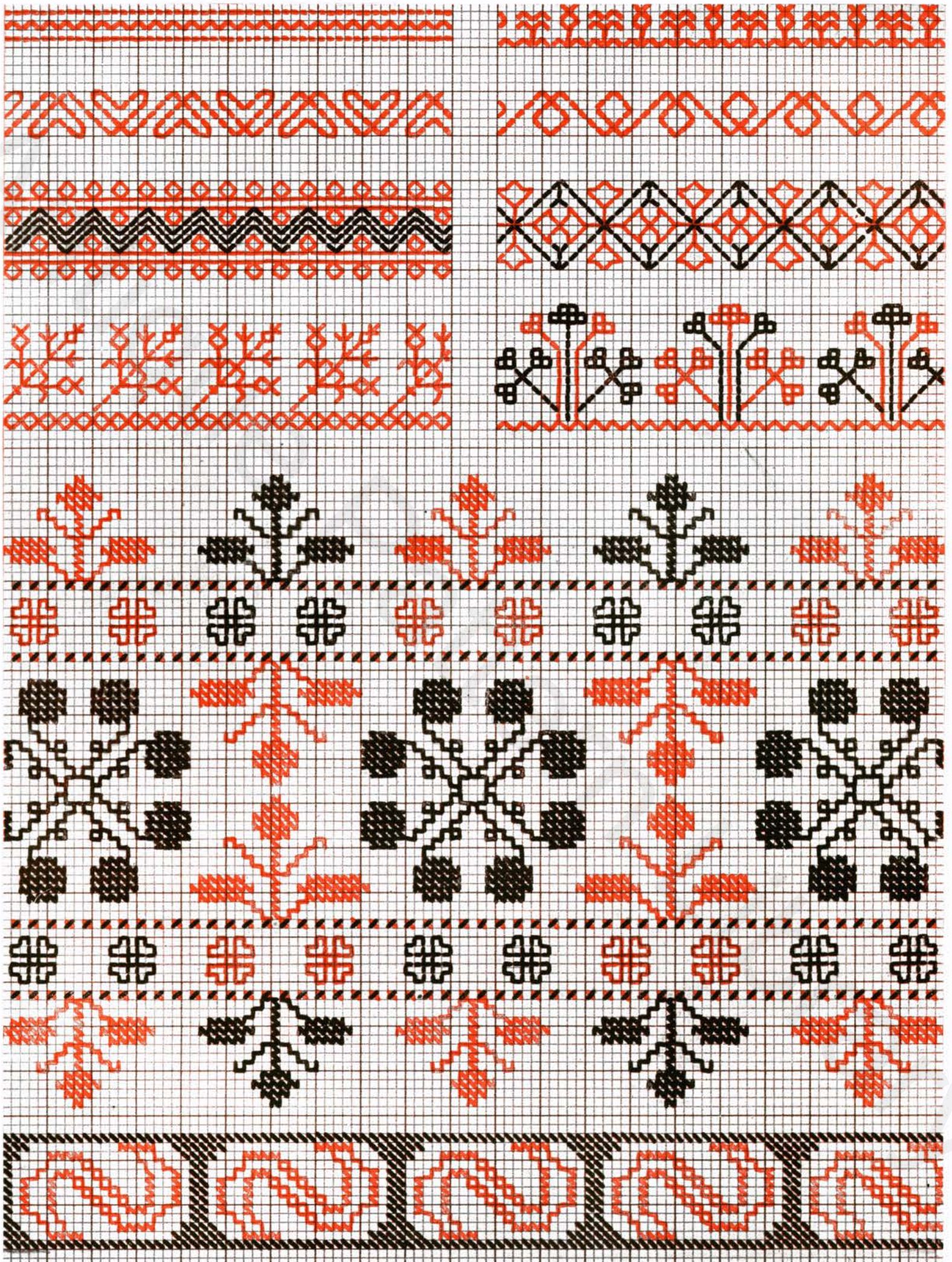

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

